

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Adresa: Jednota klasických filologů, Praha II, Lazarská 8

OBSAH — CONSPECTUS FASCICULI

Prof. dr. Karel Svoboda — In memoriam Caroli Svoboda (<i>L. Varcl</i>) . . .	1
Akad. Ant. Salač — In memoriam Antonii Salač (<i>L. Varcl</i>)	5
Otázka o původu antických Řeků ve světle nálezů hmotné kultury — Origo Graecorum antiquorum novis monumentis archaeologicis illus- trata (<i>J. Hejnic</i>)	6
Problémy německých literárních dějin v období humanismu — Historiae litterarum Germanicarum humaniore aevo florentium quaestiones selectae (<i>H. Entner</i>)	15
Překvapující obrat v datování tabulek s lineárním písmem B z Knossu — De tempore, quo tabellae Cnossiae scriptura lineari B exaratae sint, nova ratione definiendo (<i>J. F.</i>)	27
Bohatá hrobka skythského vladaře — De sepulcro Scytharum principis pulcherrimo apparatu instructo (<i>J. F.</i>)	28
Nový dokument o obraně Athén r. 480 př. n. l. — Athenae qua ratione a. 480 a. Chr. n. sint defensae, inscriptione noviter eruta demonstratur (<i>J. Hejnic</i>)	29
Sto let od narození O. Vaňorného — O. Vaňorný centum abhinc annis natus (<i>-vi-</i>)	31
Podobizna Řimana — Effigies Romani cuiusdam (<i>J. Frel</i>)	32
Plán práce učitelů jazyka latinského — Seminaria linguae Latinae . . .	34
De ludi magistri et poetae 17. saeculo florentis vita nuper reperta (<i>J. Martinek</i>)	35
Přednášky JKF 1959/60 — Argumenta lectionum Praegae et Brunae a. 1959/60 habitarum	39
Připravovaný slovník středověké latiny v Českých zemích — Quomodo lexicon mediae Latinitatis a Bohemis et Moravis cultae paretur (<i>A. Fialová</i>)	49
Starověké dějiny v encyklopedii historie chystané v SSSR — De histo- ria antiquitatis in encyclopaedia historica Unionis Sovieticae in lucem proditura (<i>E. Svobodová</i>)	51
Zpráva o ustavení odborné skupiny pro studium středověku — De circulo mediaevali instituto (<i>-ps-</i>)	52
Nad dalšími čísly časopisu „Vita Latina“ — E novis fasciculis epheme- ridis Vita Latina (<i>E. Svobodová</i>)	53
Ze zahraničních vědeckých společností: Konference o klasických stu- diích v Eforii — Societates philologorum extraneae: Sessio classica in urbe Eforia (<i>-vv-</i>)	57
Ze světa — Varia (<i>-esv-m-</i>)	59

Reprodukce kresby ak. malíře A. Hrsky

† Prof. dr. Karel Svoboda 1888 — 1960

[Výtah z proslovu, proneseného na pamětním večeru dne 13. prosince 1960]

'Ο δ' εύκολος μὲν ἔνθα, εύκολος δ' ἐκεῖ...

Tento verš starého řeckého básníka mi, vážení přátelé, po každé vyvstane v mysl, kdykoli si vzpomenu na našeho zesnulého předsedu.

Ano, byla to ta sofokleovská eukolia, ta ušlechtilá laskavost a vlídnost, která byla pro prof. Svobodu tak příznačná. Přistupoval s ní ke všem osobám ve svém okolí, ať posluchačům, ať spolupracovníkům na katedře i ve výboru Jednoty klasických filologů i jiných společností; s její pomocí vytvářel kolem sebe a v kolektivech, jejichž byl členem, ovzduší přátelské shody a smířlivosti. A tato laskavá ušlechtilost jej provázela po všechny dny jeho života až do konce jeho dnů, jež byly zšeřelé velkým tělesným utrpením a předtuchou blížícího se odchodu do nenávratna. Byli mu za tuto shovívavost vděční posluchači, při jejichž hodnocení úzkostlivě přihlížel ke všem bodům, které bylo možné přičítat k jejich dobru, obáváje se, že by mohl někomu nechtěně ublížit. Vděční jsme mu však také my všichni, kdo jsme měli možnost spolupracovat s ním buď služebně na fakultě nebo při dobrovolné práci ve vědeckých společnostech.

Bylať jeho ušlechtilá laskavost provázena velikou pracovní obětavostí. Tato pracovní obětavost vyplývala u prof. Svobody z přesvědčení, že vědecký pracovník má společnosti, jejímž je členem, prospívat svou speciální činností. Nebyl tedy typem vědce, který se uzavírá do své studovny a nevnímá, co se děje

kolem něho. Naopak, v našem zesnulém předsedovi byla ustavičně živá touha sdílet se o poznatky a vědomosti s těmi, s nimiž přicházel do styku. V první řadě to bylo posluchačstvo, s kterým se cítil spojen mocným poutem společného zájmu pro vědu, kterou si vyvolil za předmět svého nejvlastnějšího vědeckého zájmu. Působit mu bylo dopřáno mezi vysokoškolskými posluchači po dlouhou řadu let: od r. 1920 na brněnské universitě, tehdy nově založené, od r. 1935 pak na pražské universitě Karlově, kam byl povolán jako nástupce krátce předtím zesnulého profesora Ot. Jirániho. Jak dosvědčí jeho žáci, nespokojoval se prof. Svoboda úzkým okruhem otázek, s nimiž by své posluchače seznamoval, naopak, vybíral si pro své přednášky themata nejrozmanitější. Projevovalo se v tom jeho pojetí klasické filologie, na kterou nahlížel podle svého velkého vzoru Aug. Böckha jako na vědu o veškerých společenských a kulturních jevech antiky. Také tato tendence k polyhistorismu, snaha ovládnout co největší počet oborů věd o antickém starověku, byla pro něho příznačná.

I širší veřejnost měla příležitost přesvědčit se o velké šíři jeho zájmů; důkazem mimo jiné je i to, že při dnešním slavnostním pamětním večeru vzpomínají na prof. Svobodu jako na činného účastníka jejich schůzek ještě jiné vědecké společnosti než JKF. Měla možnost přesvědčit se o ní při přednáškách pořádaných Jednotou, kdy — ať již v úvodním slově, ať na závěr přednášky — vždy měl co říci, co připojit ze svého, byť byl předmět přednášky sebe odlehlejší. Přitom vysvitne jeho obětavost tím zřetelněji, uvědomíme-li si, že povinnost organizovat přednášky, zajišťovat jejich program co nejrozmanitější, vzal na sebe dobrovolně, když funkcionář, tímto úkolem pověřený, tento úkol prostě zanedbal.

Ještě v jiném oboru se uplatnila mnohostrannost prof. Svobody, spojená s velkou pracovitostí, s jeho snahou prospět společnosti co nejvíce: v jeho recensentské činnosti, při níž s velkou horlivostí seznamoval, a to nejen čtenáře naše, nýbrž i čtenáře leckterých časopisů zahraničních, s díly jim jinak

nepřístupnými. Zvláště třeba vyzdvihnout, že v časopisech západních otiskoval obsahy a posudky četných prací sovětských.

V pracích prof. Svobody se však odrážela i ona eukolia; nejen v tom, že se např. ve svých posudcích cizích prací zdržoval co možná ostrých posudků a výtek, pokud možná se vyhýbal polemikám, které považoval za nedůstojné vědeckého pracovníka. Jeho ušlechtilá laskavost, jež se stala přímo jeho bytostným povahovým rysem, byla beze vší pochyby jím samým vypěstována podle velkých antických vzorů duševní vyrovnanosti.

Byla to arci jeho vlastní antika, jeho vlastní obraz antiky, jak si jej vytvořil ve shodě se svým naturelem; obraz antiky prodchnutý vlahým leskem mravní dokonalosti, k níž antičtí lidé (aspoň v některých dobách a v některých představitelích) směřovali. Ale právě jen v některých dobách a v některých představitelích! Tím, že kladl příliš velkou váhu na ideální (idealizované) stránky antického života, zahrazoval si prof. Svoboda cestu k adekvátnímu pochopení rozporné společnosti antického starověku. Nemohl tedy vidět v rozporech, jak vznikají v životě lidské společnosti, hybnou sílu vývoje. To platí právě tak pro dobu antickou, jako pro dobu moderní, kde hledal stopy působení antické vzdělanosti.

Jistě tento nedostatek Svobodova pohledu poznamenal některé jeho práce, to však neznamená, že bychom po nich neměli sáhnout pro poučení o nejrůznějších stránkách antiky. Prof. Svoboda čestně zápolil o co nejvěrnější postižení antického života, pokud to bylo možné co nejpečlivějším shromážděním všeho dostupného materiálu. V tomto směru se osvědčil jako věrný žák svého velikého učitele, jednoho z našich nejznamenitějších filologů, Josefa Krále. Musíme obdivovat jeho píli přímo mravenčí, s kterou snášel zrnko po zrnku, aby z nich pak vybudoval složitou stavbu; ale nejen jeho píli, nýbrž i vynalézavou schopnost vyhledat tato přínosná zrnka, byť byla otištěna v publikaci sebe zapadlejší.

Také v tomto směru se projevilo pochopení pro druhé,

kterým prof. Svoboda chtěl ulehčit takovouto obtížnou práci spojenou se shledáváním bibliografických údajů, jež mnohdy těžko nalézt, protože hledané příspěvky jsou otištěny v místech, kde by je nikdo nečekal. Odtud jeho plán sestavit úplnou bibliografii českých prací o antice, plán, který se také jal už před lety uskutečňovat. Tak otiskl nejdříve v Listech filologických bibliografii za léta 1775—1900; dále pak těsně před smrtí dokončil a připravil do tisku soupis všech prací v období let 1901 až 1950. JKF považuje tento odkaz prof. Svobody za tak důležitý, že se rozhodla v tomto směru pokračovat a sestavit bibliografii prací za léta následující a pak již průběžně registrovat české — i slovenské — práce každým rokem, jak již zahájila v ZJKF.

Jestliže se takto, drobným, ale užitečným činem hlásíme k odkazu prvního předsedy Jednoty klasických filologů, činíme tak proto, že se domníváme, že pracovitý život učencův je nejlépe uctít zase prací, která by navazovala na jeho dílo. Vždyť jedině v díle, které trvá, přežívá lidský duch a nejvzácnějším jeho oživujícím účinkem je, strhne-li druhé k následování. A bude na nás, abychom následovali příklad prof. Svobody právě v těch směrech, kde nás k následování vyzývá!

L. VARCL

† Akad. Ant. Salač 1885 — 1960

Ještě jsme se nezpamatovali ze ztráty způsobené úmrtím prof. dr. Karla Svobody a již jsme se musili dovědět o nenadálém skonu jednoho z největších představitelů věd o antickém starověku u nás, akad. Antonína Salače. Tento čestný člen Jednoty klasických filologů nepůsobil sice přímo v ústředním výboru Jednoty, proto však nemá o její vznik a možnosti působení menší zásluhy. Nejen proto, že jakožto vedoucí Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV byl povinen podporovat činnost Jednoty, k tomuto Kabinetu přiřazené; nýbrž především proto, že se v letech 1951—52 horlivě zasazoval o zřízení Jednoty klasických filologů, jakožto dceřinné organizace bývalé Jednoty českých filologů, po níž přešla nejen její dlouholetou tradici, nýbrž i veškerý hmotný majetek — až na Listy filologické, jež se staly oficiálním orgánem Akademie pro obory věd o antickém starověku a starší českou literaturu.

Akad. Salače vedla při jeho snaze obnovit v nových podmínkách — a tedy na poli omezeném na vědy o antickém starověku — práci Jednoty českých filologů jeho touha popularizovat výsledky vědeckého bádání získané na jednom z nejvýznamnějších polí evropské kultury, tj. na poli řecké a římské vzdělanosti. Měla tedy JKF převzít mimo jiné i úlohu někdejší Společnosti přátel antické kultury, jejímž byl akad. A. Salač v období mezi dvěma světovými válkami iniciátorem a vedoucím funkcionářem. V poslední době, kdy jeho zdraví bylo oslabováno opakujícími se náporů jeho záluďné nemoci, se akad. A. Salač zúčastnil na vnitřním životě JKF již s menší intenzitou, než tomu bývalo dříve, jeho zájem o její činnost byl však vždy veliký.

Skláníme se s úctou před jeho památkou činorodého pracovníka a horlivého propagátora antické vzdělanosti.

L. VARCL

Otázka o původu antických Řeků ve světle nálezů hmotné kultury

Vědecké poznání řeckých dějin ve 3. a 2. tisíciletí př. n. l. pokročilo během posledních let značně kupředu. Zasloužili se o to jednak filologové řešením krétského lineárního písma B, jednak archeologové prozkoumáním nových lokalit jak v Řecku, tak i v okrajových oblastech. Nově zjištěné poznatky prohlubují naše dosavadní znalosti, někde je opravují, v několika případech připouštějí možnost jiného výkladu než dosud. Tato přehledná informativní zpráva se zabývá především poznatky, vyplývajícími z novějších archeologických výzkumů.

„Nejvyššího vrcholu dosáhla starověká vzdělanost u Řeků. V uměních, ve vědě a ve filosofii, v politické teorii i praxi dosáhli Řekové výsledků, které jsou dodnes základem světové kultury.“ Těmito slovy uvádí své pojednání o řeckých dějinách Učebnice dějepisu pro 9. postupný ročník našich škol¹⁾ a oprávněnost této charakteristiky se běžně uznává. Tím více nás zajímá otázka, z jakých počátků a za jakých podmínek k tomuto historickému výsledku došlo. Ale již jen pokus odpovědět na pouhou otázku „Kdo byli Řekové a odkud přišli do Řecka?“ vyvolal ve vědeckém světě velmi obsáhlou, stále narůstající literaturu.

Ačkoli lze dnes říci s jistotou, že Řecko bylo osídleno již v paleolitu, zachovaly se ve větším množství na řecké půdě stopy až po obyvatelstvu z mladší doby kamenné. Šlo o lid, který se zabýval hlavně zemědělstvím a vyhledával proto především úrodné nížiny v blízkosti řek, kde stavěl svá sídliště. Ke konci tohoto období (asi polovina 3. tisíciletí) byla již některá z nich opevňována. Nejlépe je to vidět na prozkoumaném sídlišti v thessalském Dimini, jež se rozkládalo na mírném návrší a bylo obehnáno několika koncentrickými pásy příkopů a valů. Mezi nálezy hmotné kultury se z tohoto období obvykle uvádějí hlíněné ženské idoly jako doklady o existenci kultu bohyně-matky, dárkyně a ochránitelky plodnosti a úrody. Je to představa blízká lidu zabývajícím se primitivním zemědělstvím. Poněvadž nejstarší doklady o zemědělské výrobě jsou známy z Předního Orientu a poněvadž z této oblasti, jakož

i z oblasti maloasijské lze uvést větší množství (i chronologicky) přesvědčivých dokladů o tom, že se odtud šířila neolitická zemědělská kultura dále na západ, pokládá se dnes obecně hmotná kultura na řecké pevnině v mladší době kamenné za kulturu, která se do Řecka dostala od východu.

V následujícím raně bronzovém období (asi 2500/300 až 2000/1750) se z tohoto východního působení řecká pevnina nevymanila. Hlavní důvod je třeba hledat opět v oblasti hospodářské: zpracování kovu bylo známo v Předním Orientu a v Malé Asii mnohem dříve než v Řecku — jeho známost se šířila k západu, zase nikoli bez působení v ostatních oblastech hmotné kultury. Závislost řecké pevniny na Východu se proto spíše ještě více posílila. Přispělo k tomu také to, že přechod mezi neolitickou a raně bronzovou kulturou nebyl v Řecku násilný — šlo o postupný vývoj. Řecká pevnina se v této době dostala do těsnějších styků s okolními oblastmi. Celkově lze říci, že ve srovnání s mladší dobou kamennou se zvýšila hustota obyvatelstva, a řada sídlišť v Řecku, jako ostatně v celém východním Středomoří, nabývala postupně městského charakteru. Po prvé lze v této oblasti mluvit o vzniku určitého kulturního společenství, na jehož rozšíření měly vliv živé obchodní styky, zaměřené zvláště na námořní spojení. Jižní a východní oblasti Řecka byly v této době ve styku zvl. s Krétou a severozápadní Malou Asií (Trója). Stavební technika i architektonický sloh jednotlivých raně bronzových staveb je dosti různorodý. Lze to pokládat za svědectví o tom, že tyto stavby vznikaly spojením architektonických prvků, pocházejících z několika různých pramenů. Také pohřební ritus nebyl jednotný, pozoruhodné je však značné množství kolektivních pohřbů.

Jestliže raně bronzové období bylo v oblasti celé východní části Středozemního moře dobou poměrného klidu, znamenal v tomto směru počátek středně bronzové doby (2000/1750 až 1575) podstatnou změnu: v středním a jižním Řecku lehla většina raně bronzových sídlišť popelem, jiná byla zbořena a nebyla znovu osídlena. Spojení s Krétou bylo na delší dobu přerušeno, počet obyvatelstva byl redukován a většina nově založených středně bronzových sídlišť byla vystavěna na výšinách, silně opevněna a téměř výhradně byla umístěna dále od pobřeží.

Svědčí to o tom, že se tehdejší obyvatelstvo na řecké pevnině obávalo útoků z moře, a že proto asi nežilo v příliš přátelských stycích s krétskou námořní říší, jež v první polovině 2. tisíciletí ovládala vody východního Středomoří.

V středně bronzových kulturních vrstvách v Řecku převládá nový keramický druh, tzv. šedé minyjské zboží²⁾. Objevuje se docela náhle a nelze jej archeologicky odvodit z žádného druhu keramiky, která byla na řecké půdě v používání v předešlém období raně bronzovém. Táž keramika je charakteristická také pro (časově současné) šesté sídliště trojské. Oblast, v níž se postupně rozšířila minyjská keramika, zahrnuje v hlavních rysech severozápadní Malou Asii, jižní Makedonii a celé střední, jižní a severní Řecko; zato Kréta zůstala stranou tohoto proudu.

Přes zkázu, která ukončila raně bronzovou vrstvu v Řecku, nelze říci, že tam nová středně bronzová kultura neznamenal pokrok. Minyjské zboží je první keramika, která je na řecké půdě vyráběna pomocí hrnčířského kruhu, a svými ostře profilovanými tvary a řadou jiných znaků zřejmě napodobuje kovové nádoby. Svědčí o tom, že pro lid, který ji užíval, byla práce s kovem již zcela běžná. Druhou významnou novinkou bylo užití koně. Že toto zvíře nepatřilo k inventáři předindoevropského obyvatelstva v Řecku v době neolitické a raně bronzové, to dokazuje řecký termín „hippos“ (= kůň). Jde o indoevropské slovo, jež má obdoby v mnoha jiných indoevropských jazycích. První doklady o praktickém využití koně na řecké půdě máme z konce první poloviny šestnáctého století: na kamenných stélách, jež byly vztyčeny nad hroby mykénských vládců, lze spatřit koně jako tahouny dvoukolých vozů, na nichž stojí mužové buď jako lovci nebo jako bojovníci. Obdobné památky z Malé Asie a z Blízkého Orientu svědčí o tom, že tehdy všechny tyto končiny patřily k témuž kulturnímu společenství. Také v řecké epické poesii (Ilias a Odyssea) vystupují v bitevních scénách homérští hrdinové výlučně na bojových vozech. Proto se soudilo, že se v Řecku začalo užívat koní k vlastní jízdě až později, asi v osmém století, a že to souvisí s celkovým vývojem v oblasti východního Středomoří: první historické zprávy o vojenském užití jízdy pocházejí z assyrských pramenů z první poloviny dvanáctého století. Pravděpodobně tento vývoj souvi-

sel s častými — většinou nepřátelskými — styky Assyřů se severními stepními kmeny, které po prvé užily v bojové taktice koně ve velkém měřítku. Teprve objev, k němuž došlo před nedávnem v Řecku poblíže Athén, změnil dosavadní názor. V hrobu, který se datuje na konec třináctého nebo na počátek dvanáctého století, byly nalezeny dvě drobné terakoty, z nichž jedna představovala sošku bohyně sedící na koni v sedle sounož, druhá terakota představuje skutečného jezdce, který sedí na koni zpřímá a roznožmo. Jeho ruce jsou prodlouženy až k hlavě zvířete, takže nelze vyloučit, že tak mělo být naznačeno řízení uzdou. Oba nálezy dokazují, že jízda na koni byla v Řecku jistě známa asi o 500 let dříve, než se dosud soudilo. Vzhledem k tomu, že se setkáváme se sedlem a snad i s uzdou, mělo za sebou na řecké půdě toto použití koně již tehdy asi určitou minulost. Archeologická situace v oblasti okolo Řecka s tímto závěrem souhlasí: z Balkánu a z Makedonie pocházejí nejstarší nálezy koňských kostí z druhé poloviny třetího tisíciletí. V Tróji (podobně jako v Řecku) je týž jev příznačný až pro počátek středně bronzové doby. Bohužel neznáme dosud bezpečnou odpověď na otázku, odkud se kůň do oblasti Egejského moře dostal. V úvahu přicházejí jednak končiny kolem severozápadního koutu Černého moře (oblast tripoljské kultury), jednak východní Anatolie. Za nynějšího stavu se zdá být první eventualita blíže pravdy, musíme si však být vědomi toho, že po archeologické stránce známe zatím střední a západní části Malé Asie neúplně.

Při posuzování původu středně helladské architektury není úplně shody. Kdežto angličtí a američtí archeologové obvykle zdůrazňují rozdíly v pojetí, stavební technice a plánech jednotlivých obydlí i celých sídlišť mezi obdobím raně a středně bronzovým a chápou tyto rozdíly jako zcela odlišnou koncepci, zdůrazňují většinou badatelé němečtí ony prvky, jež byly v té věci oběma obdobím společné. Bez důkladné revise originálního archeologického materiálu nebude možno rozhodnout. Shoda je v tom, že ve srovnání s předchozím obdobím stoupl význam dobře opevněných sídlišť, jež byla budována ve výšinných polohách. Zdá se však, že celkové množství takovýchto sídlišť bylo menší než v raně bronzové době a že také životní míra jejich

obyvatelů byla nižší. Kde taková sídliště vznikla, bývala charakterizována tzv. vladařským domem v ústřední poloze. Touto strukturou připomínají tato sídliště staroorientální města. Pro jednotlivá obydlí je příznačná velká síň s krbem uprostřed.

Obrátíme se k středně bronzovým pohřbům. Jde o otázku, jež byla pro svůj význam již několikrát zpracována. Bylo dosaženo poměrně souhlasných závěrů, ale to neznamená trvalý stav: několik posledních nálezů nabádá k opatrnosti. Středně bronzové pohřby se od pohřbů raně bronzových v Řecku obvykle odlišují; hlavní rozdíly jsou asi tyto: přes poměrně velkou rozmanitost raně bronzových hrobů šlo často o hroby společné. Naproti tomu převládají na počátku následujícího středně bronzového období hroby jednotlivé — nejčastěji skřínkového tvaru, vyskytují se však také hroby komorové a šachtové. Charakteristické jsou pohřby v nádobách, ukládané (proti obyčejům raně bronzovým) mezi přebytky. Celkem lze říci, že jsou zde důvody, jež svědčí ve srovnání s obdobím raně bronzovým o obyvatelstvu se zcela novými zvyklostmi, lze však najít i styčné body se starší kulturní vrstvou. Smíme-li hledat vůbec nějaké spojení mezi pohřebními rity středně bronzového obyvatelstva v Řecku s pohřby v jiných mimořeckých oblastech, najdeme (zvláště pokud jde o pohřby v nádobách) nejbližší shody v Anadolii. Problém středně bronzových pohřebních obyčejů v Řecku je složitější, než by se na první pohled zdálo. Obvykle se totiž přijímá názor, který po prvé odůvodnili archeologové Blegen a Wace, že jak hroby, tak i pohřební zvyky doby pozdně bronzové (= mykénské) odpovídají nebo se dají organicky odvodit z obyčejů, které po této stránce existovaly již v době středně bronzové. To je však pouze část problému — otázky o celkovém poměru středně bronzové kultury ke kultuře následujícího pozdně bronzového (= mykénského) období.

Ve své původní formě trvala na řecké půdě středně bronzová kultura asi do poloviny šestnáctého století. Tehdy se zhruba skončilo období izolace, která existovala od počátku druhého tisíciletí mezi Krétou a řeckou pevninou. Významné svědectví o tom podávají Mykény: při výzkumech, které tu byly podniknuty v letech 1951—1954, našel J. Papadimitriu na svahu těsně pod akropolí okruh 25 hrobů z přechodného období

mezi středně a pozdně bronzovou fází. Podle jejich vybavení a milodarů znamenala asi vskutku doba okolo první části šestnáctého století na řecké půdě významný kulturní předěl: starší hroby se středně bronzovým inventářem jsou poměrně chudší než hroby mladší, z nichž některé se mohou měřit s bohatstvím pohřbů, jež odkryl na mykénské akropoli H. Schliemann; kromě velkého množství zlata odtud pocházejí i předměty, které prozrazují svým provedením minojskou práci⁹⁾, do té doby na řecké půdě téměř neznámou. Minojské představy a vkus působily pak v následujícím období asi jednoho století zvláště silně na mykénské vládce. Jako součást tohoto splývání mezi oblastí středně bronzové kultury v Řecku a oblastí kultury minojské, k němuž docházelo na řecké půdě asi od poloviny šestnáctého století téměř ve všech odvětvích společenského života, vyvíjela se v oblasti hmotné kultury řecká pozdně bronzová (= mykénská) kultura (1575—1200). Jedním z jejích nejcharakterističtějších rysů se stala keramika. Je značně rozšířena, neboť v této souvislosti se jmenují téměř všechny země, jež leží na pobřežích východní poloviny Středozemního moře, jakož i příslušné ostrovy od Velkého Řecka až po Sýrii. Tím zajímavější jsou osudy této keramiky i celé mykénské kultury ve vlastním Řecku, v zemi, kde vznikla. Kdežto zde se soustřeďovala mykénská keramika okolo sídel mykénských vládců a do blízkého okolí, užívalo obyvatelstvo na řeckém venkově nadále minojské keramiky, jež byla charakteristickým znakem, který zahájil předešlé středně bronzové období. Teprve ve čtrnáctém a třináctém století pronikla mykénská keramika také na venkov — a to ještě ne všude.

Otázka původu Řeků je velmi obtížná. Každý, kdo se jí zabýval, musil vždy celý problém řešit nejen s vědomím o určité chronologické posloupnosti jednotlivých jeho fází, nýbrž i v souladu s ostatními historickými souvislostmi v oblasti východního Středomoří. Archeologové podali dosud o původu antických Řeků celkem dvě teorie, obě za předpokladu, že Řekové přišli do své pozdější vlasti počátkem 2 tisíciletí př.n.l. a že jejich vpád vedl ke katastrofickému konci raně bronzové kultury v Řecku.

První teorie má dva odstíny. Ve svém ortodoxním pojetí hájí tradiční názor o severním původu Řeků: Přišli z Podunají údolím

Angru (dn. Východní Morava), Axiu (dn. Vardar) a Haliakmónu (dn. Bystrica) a vpadli od severu do své pozdější vlasti, učinili tam konec raně bronzové civilizaci a vytvořili novou středně bronzovou kulturu podle anatolských podnětů. Je to hypotéza, jež má, nebo do nedávna měla zastánce hlavně mezi některými německými a rakouskými archeology a historiky. Podle její modifikace, kterou podal r. 1949 V. Milojčić, přišli Řekové na Balkán během 3. tisíciletí z Malé Asie, a na počátku druhého tisíciletí se vydali na jih do Řecka. Šlo tedy v tomto pojetí o „ryze vnitrobalkánský pohyb“.

Teorie východní, jež má stoupence zvláště mezi archeology anglickými a americkými, nebyla téměř až do poslední doby vypracována v systém. Vznikala pomalu hromaděním dokladů o východních (anatolských) vztazích hmotné kultury (zvl. keramiky) středně bronzového období v Řecku. Teprve r. 1958 nabyla pevnější formy vystoupením J. Mellaarta. Jeho názory lze stručně charakterizovat asi takto: Řekové přišli do Malé Asie z jihovýchodního Balkánu spolu s Luvii (tj. tzv. hieroglyfickými Hetity) asi v polovině třetího tisíciletí. Kdežto Luviové pokračovali přes jihozápadní Anatolii do Kilikie, zůstali sedět Řekové v severozápadní Malé Asii. Později (kolem roku 2000) byli donuceni pro nápor klínopisných Hetitů, kteří přišli od východu, vystěhovat se do Řecka. Tuto cestu podnikli po moři podél makedonského a thessalského pobřeží; jejich hlavní proud vstoupil do Řecka v Boiótii.

Obě teorie mají několik slabín. Proti teorii severní svědčí zvláště to, že archeologická situace v západní Makedonii a v údolí Haliakmónu (dn. Bystrica) zatím nedovoluje závěr, že tudy v době středně bronzové pronikaly z nitra Balkánu na jih nějaké kmeny, neboť keramika a hmotná kultura zde v této oblasti procházela zcela uzavřeným vnitřním vývojem na základě raně bronzových tradic. Tato skutečnost je spolu s faktem, že v nitru Balkánského poloostrova není po minyjské keramice stop, také jednou z největších překážek Milojčićovy hypotézy. Další neshodou působí to, že známe archeologickou situaci v Thessalii, hlavně v oblasti horního a středního Péneiu, jen nedokonale. A přece má právě tato krajina pro ověření teorie o indoevropské cestě od severu základní význam. Dosud byl

běžný názor, že Thessalie (podobně jako přilehlé severní kraje) procházela od konce mladší doby kamenné uzavřeným vývojem jako pouhá periferní oblast. Znamenalo to negativní svědectví pro každou severní teorii. Poslední archeologické výzkumy sice nasvědčují, že také zde je třeba počítat na počátku druhého tisíciletí s vlnou obdobných destrukcí, jaké postihly střední a jižní Řecko, ale tyto destrukce jsou zde zatím podle objeveného materiálu zcela jistě chronologicky mladší než destrukce ve středním Řecku. Znamenalo by to, že došlo-li počátkem druhého tisíciletí k nějakému vpádu do Thessalie, došlo k němu ze středního Řecka, nikoli z Makedonie. Ale jedno nebo dvě nově odkrytá sídliště nelze ještě pokládat za konečný důkaz; a systematický průzkum si vyžádá času. Také Epeiros a Akarnanie mohou mít v této otázce významnou roli, ale také zde zbývá ještě vykonat mnoho pro objasnění tamní archeologické situace na počátku druhého tisíciletí.

Významným rysem východní teorie je fakt, že se znovu vrací k názoru, s nímž před více než sto lety vystoupil již německý badatel E. Curtius, totiž k myšlence o migraci přes moře. Hypotéza o námořní cestě přistěhovalců na počátku střední doby bronzové je odvážná, ale ve srovnání s konstrukcí Milojičicovou má přece jen několik předností. Minyjská keramika se vyskytuje především v Tróji a v Boiótii. V této krajině je vzhledem k ostatním nálezům na řecké pevnině nejstarší. Potvrdí-li se novými nálezy jinak velmi pravděpodobná Mellaartova teze o maloasijském původu minyjské keramiky a nezmění-li se rozhodujícím způsobem archeologická situace v Thessalii a severozápadním Řecku, pak zůstane námořní cesta z Malé Asie do středního Řecka jediným možným, i když nikdy nedokazatelným vysvětlením počátku středně bronzové kultury na řecké půdě. Mellaartův výklad je dále výhodný jednak tím, že eliminuje cestu přes Makedonii, vzhledem k našim nynějším znalostem na počátku druhého tisíciletí málo pravděpodobnou, jednak organicky spojuje poměry v Řecku s událostmi anatolskými jak z hlediska hmotné kultury, tak i z hlediska etnických pohybů. Slabinou této teorie je její východisko. Dnes je ještě příliš předčasné pokládat za základní kámen celé konstrukce o příchodu prvních Indoevropanů do Anatolie archeo-

logickou situaci v jižním Rumunsku a v Bulharsku, která je právě v této oblasti značně sporná a nejasná.

Úzká souvislost v archeologickém vývoji mezi Anatolií a řeckou pevninou v době neolitické a raně bronzové se běžně uznává. Stejně jako v Malé Asii začalo se i v Řecku nové středně bronzové období rozsáhlými destrukcemi. V Anatolii se v středně bronzové době uznávají dva horizonty, které jsou výrazně odděleny dvěma Césarami, první na počátku druhého tisíciletí, druhou v jeho polovině. Období první je charakterizováno tzv. starou hetitskou říší, která se po počátečních nábězích ustavila v osmnáctém století, období druhé je vyznačeno novou hetitskou říší. Obě rozmezí lze sotva vysvětlit jinak nežli zásahem vnějším. Spojení s obdobnými změnami na řecké půdě je velmi lákavé: přeryv první pravděpodobně souvisel s počátky šestého trojského sídliště v západní Anatolii jakož i s počátkem středně bronzového období v Řecku; nelze vyloučit, že přeryv druhý mohl být v nějaké souvislosti s destrukcemi, k nimž došlo na Krétě někdy kolem roku 1400. Také konec bronzové doby byl v Řecku i v Malé Asii pro důsledky tzv. egejského stěhování katastrofický. Máme-li nakonec shrnout výsledek tohoto stručného přehledu, lze říci asi toto: i když by bylo dnes ještě předčasně rozhodovat jen na základě archeologického materiálu definitivně tak závažnou otázku, jako je problém, zda lid, který vnikl na řeckou pevninu na počátku druhého tisíciletí od východu, byli již Řekové, či zda šlo o jiné Indoevropany, za nimiž Řekové teprve později postupně pronikali, je jisto, že podobně jako ve třetím tisíciletí existovala i v době následující přes různé vývojové zvláštnosti mezi osudy hmotné kultury na východním i západním pobřeží Egejského moře nejužší souvislost. Proto je třeba odmítnout ještě nepřiliš vzdálené pokusy některých badatelů, kteří pohlíželi na řeckou kulturu jako na něco zcela zvláštního, co vytvořili Řekové sami od sebe, izolovaně a v protikladu k okolním „barbarům“.

J. HEJNÍČ

1) „Dějiny starověku a středověku“. Praha 1958, SPN, str. 17.

2) Název „minojská“ keramika, dnes běžně užívaný a vžitý, byl zaveden podle prvního naleziště, „minojského“ Orcomenu v Boiótii.

3) Termínem „minojská kultura“ se obvykle označuje v první polovině druhého tisíciletí výsoce vyspělá kultura krétská.

Problémy německých literárních dějin období humanismu

I

Když se Německá komise Německé akademie věd v Berlíně v r. 1956 usnesla, že zřídí v Ústavu pro německý jazyk a literaturu pracoviště pro dějiny literatury, a když mu dala za úkol připravit Rukověť dějin německé literatury pro období 1450 až 1700 na základě důkladného nového bádání, které by odpovídalo přísným vědeckým nárokům, byla by se mohla vyskytnout otázka, zda je tento krok oprávněný.

Německá komise se tím odvrátila od starého zvyku. Až dosud vycházela totiž práce Ústavu pouze z hlediska filologicko-vydavatelského, heuristicko-bibliografického a jazykovědně lexikálního. Je však mnoho důvodů, které lze uvést na obhajobu tohoto opatření. Je totiž nutno upozornit na to, že zvolená epocha je nesmírně bohatá na historicky významné převraty a povstání v desíletích selských válek. Tím tvoří tato epocha začátek pokrokových tradic našeho národa. Bedřich Engels hovoří také o tom, že tehdy byla svedena jedna ze „tří velkých rozhodných bitev“ evropského měšťanstva proti feudalismu. Jeho nadšené líčení této doby v úvodu ke spisu *Dialektika přírody* je ostatně obecně známo. Dodnes však nemáme ani jediný alespoň přibližně platný celkový obraz literárního vývoje této doby. Je tomu dokonce tak, že nelze mluvit o nějakém skutečném průzkumu tohoto období. Platí to alespoň pro první úsek, 1450—1600 (r. 1525 je rokem rozdělujícím toto období). Tuto mezeru opětovně nedávno konstatoval mnichovský germanista Hanns Fischer a velmi si stěžoval na mimořádně neuspokojivý stav bádání právě na tomto úseku¹). Typické je také, že v díle *Geschichte der deutschen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart* od Helmuta de Boora a Richarda Newalda (+), které vychází od r. 1949 v nakladatelství C. H. Beck v Mnichově, vyšel až dosud sice svazek 1—2 a 5—6,1, avšak svazek 3 a 4, který obsahuje právě úsek, o němž mluvíme, dodnes schází. Máme tedy k dispozici jedině knihu Wolfganga Stammerla *Von der Mystik zum Barock* (Stuttgart 1927¹, 1950²) a pří-

spěvek Günthera Müllera k Walzelovu spisu *Handbuch der Literaturwissenschaft, nazvaný Deutsche Dichtung von der Renaissance bis zum Ausgang des Barock* (Potsdam 1927).

To, co říká Stammler v předmluvě k druhému vydání, že může „podat jen nástin“, platí pro obě práce; pro Müllerovu ještě ve větší míře nežli pro Stammlerovo obsáhlé líčení přinášející množství materiálu. Bohužel musí i toto dílo zůstat právě jen prací materiálovou.

Tento nedostatek nevznikl však snad osobním selháním badatelů, nýbrž je to jen výsledek desítky let trvající praxe a tendence buržoazní literární vědy. Pro ni bylo toto údobí chudé na díla básnické ceny, ba bylo dokonce prohlašováno za nebásnické, za dobu, v níž „usychala“ středohornoněmecká klasika, jak to vyjádřil Wilhelm Wackernagel. Wilhelm Scherer dělil německou literaturu podle tří vrcholů v intervalech šesti set let — okolo r. 600, 1200 a 1800 —, při čemž podle něho „spadá nejhlubší úpadek německé literatury ... do století desátého a šestnáctého“²).

Nesmíme však hledět na dějiny literatury pouze jako na dějiny básnictví, na rozkvět a úpadek umělecké tvorby z hlediska čistě estetického. Takto by nám ušla svérázná cena některých úseků literárních dějin, které jako právě tento „sloužil všem jiným zájmům spíše nežli estetickým“³.

Právě německá literatura se nám totiž od patnáctého století jeví jako svědectví doby, která nebyla naprosto nezajímavá, nedramatická a nepatetická, lze-li užít tohoto slova o historickém dění. Prožíváme v ní a s ní rozklad starého feudálního řádu založeného na lenním systému, a to jak na poli státně-politickém, tak ekonomicko-sociálním a duchovním. Do popředí vystupují nové síly a vznikají nové útvary jako tvůrčí dějinné faktory: měšťan se osvobozuje z feudálního řádu a tím, že peníze mění v kapitál, vytváří příčiny řady sociálních krizí a výbuchů, které od 14. stol. nepřestávají. Pro Německo je z nich nejosudovější selská válka. Jednotlivé národy se vyprošťují ze svazku Svaté říše římské, který si činil alespoň podle ústřední myšlenky nárok na universalitu. Uvnitř vytvářejí vlastní územní, ekonomická a duchovní centra, kdežto navenek usilují o zřetelné ohraničení svého svérázu a svých zvláštních zájmů.

Pokud jde o Německo, musíme tyto změny omezit. Tam nedošlo v této době ke vzniku národního státu jako ve Francii, Anglii a Španělsku, ale i za zvláštních podmínek místních knížectví vzniká přece alespoň národní řeč, kterou sice Luther nevytvořil, ale jejímž významným projevem je jeho překlad bible. Tím se stala základem a nástrojem písemnictví, v němž nalézáme zárodek národní literatury dnešní doby.

II

Wolfgang Stammler uvádí v citované předmluvě, jako příčinu toho, že vědecké bádání tak zanedbalo toto údobí, „předsudek filologů vůči próze“ Skutečně pozorujeme, že snad nejnápadnějším znakem literární přeměny na přechodu od středověku do novověku je pozvolné, avšak nezadržitelné doznívání velkých rýmovaných děl, která znamenala v tvorbě Wolframa z Eschenbachu a Gottfrieda ze Strassburgu vrchol středohornoněmeckého slovesného umění. Tato literatura určená pro přednes a poslech dvorských kruhů ustupuje stále víc a více próze v národní řeči⁴), která byla psána pro jednotlivého, anonymního čtenáře. Tato próza sice navázala na náboženské zájmy, brzy však vyhověla také potřebě zábavy a touze po praktickém, užitečném vědění z celého okruhu *artes liberales et mechanicae*. Konečně se stává tato próza ve formě letáku, traktátu a novin zbraní, které bylo užíváno ve velkých sociálních bouřích. Vedle ní dostává i básnictví novou tvář, a bylo by nehistorické, kdybychom proto pouze nařfkali nad úpadkem, zhrubnutím a ztrátou umělecké ceny těchto děl. Spíše se musíme ptát po funkci literatury ve společnosti, v níž je literární trh závislý na nyní relativně široké vrstvě čtenářů z řad měšťanstva. Toto nové, sociálně neobyčejně diferencované čtenářstvo, které již naprosto nelze srovnávat s poměrně jednotnou dvorskou literární společností vrcholného středověku, je nutno zkoumat v jeho receptivním a produktivním vztahu k literatuře (např. v poezii řemeslnické⁵). To ovšem předpokládá intenzivní a obsáhlé studium literárního života a podmínek literární produkce, a to nejen se zřetelem k určitým vynikajícím osobnostem a dílům, nýbrž právě vzhledem k tomu, co bylo dosud odbýváno jakožto

méněcenné a chudé. Nesmíme se také bát rozšířit pojem „literární“ nejen v jeho stupnici hodnot, nýbrž musíme tento pojem rozšířit na obor asi sotva umělecký, ale ve významné míře duchovně a historicky relevantní, totiž o tak zvanou odbornou prózu (*Fachprosa der artes*⁶). Zde je totiž nutno hledat pramen vzdělávacích hodnot, který přitékal mocným proudem jak ke čtenářům, tak k básnickým dílům a které, i když přímo nevytvořily, tedy alespoň podpořily „hlad po látce“, o němž se již často hovořilo, a tím i převahu látky nad formou.

K nerozřešeným předpokladům literárně historického bádání je nutno připočíst ještě další problém: vztah německých literárních dějin k latinské literatuře na německé půdě. Význam této otázky lze posoudit ze skutečnosti, že např. v letech 1564—1570 připadlo 69,2 % veškeré knižní produkce na latinská díla⁷). V letech předcházejících nebylo toto číslo asi nižší, v době prvotisků bylo dokonce ještě vyšší⁸).

Otázka není ovšem pro každé období stejná. Můžeme souhlasit s de Boorem, který nechce vyplnit mezeru, která zeje v 9./10. století v německém básnictví, současnými díly latinskými. Ta podle jeho slov „nestojí v proudu německého básnictví“⁹). Toto latinské básnictví patří naopak ke středověké latinské literatuře, která je produktem ještě neporušené universalitě křesťanské obce (*res publica christiana*). Avšak již asi o dvě století později se hlásí také zde ke slovu silící národní živel, který přináší ve vagantské poesii latinské vyjádření důrazně francouzského svérázu.¹⁰) Richard Newald hovoří vzhledem k 16. století o „hrázích“, které byly postaveny tím, že byla od sebe přesně oddělena literatura v řeči národní a literatura latinská. Spoléhalo se totiž na to, že pole jejich uplatnění jsou od sebe zřetelně odlišena a že o nějakém vzájemném vlivu nemůže být řeč.¹¹) To vše je nutno ještě prozkoumat a především zde musíme vidět hlavně problém funkční a nikoliv stilistický, jak to činí Newald.

Georg Ellinger přiznává novolatinské literatuře 16. století v Německu „zcela určitý národní charakter“¹²), ačkoliv zdůrazňuje její závislost na Itálii. Novolatinská filologie, jak ji měl na mysli¹³), by měla za úkol jednak probádat vztah literatury novolatinské k latinské vůbec a k humanismu zvláště, jed-

nak analyzovat úlohu prostředníka, „který předává národním literaturám . . . staré tradiční básnické hodnoty, jazykové vzdělání a formování v širokém novolatinském proudu“¹⁴). Ellinger chtěl rozvést své myšlenky v díle, které mělo obsáhnout několik svazků, pod názvem *Geschichte der neulateinischen Literatur Deutschlands im 16. Jahrhundert*. Do svého díla chtěl „přijmout to, co již bylo známo, a podle samostatného úsudku vyličit to, co je opravdu závažné pro poznání a posouzení tohoto literárního odvětví“¹⁵). Bohužel zemřel v r. 1939 jako oběť fašistické rasové politiky dříve, než mohl své dílo dokončit. Avšak již ve vytištěných částech tohoto díla je nahromaděno ohromné množství materiálu, které představuje práci vpravdě sisyfovskou, neboť badatel musil pročíst nesmírné množství často naprosto suchopárných textů. A přece lze dnes tohoto díla použít jen omezeně, neboť se spokojuje popisem „čistě poetických účiaků“ jednotlivých básní, což znamená konečků jen zjištění subjektivního vkusu a úsudku.¹⁶)

To, co bylo nutno konstatovat pro novolatinské písemnictví 16. stol., platí ovšem tím spíše pro humanismus, který, jak známo, zasáhl do německého národního života v té době podstatně aktivněji. Spisovatelé dějin německé literatury 15.—17. stol. musí tedy počítat s latinským písemnictvím jako s druhou, neméně důležitou složkou, která tvoří s literaturou v národní řeči dvojici sil, směřující v mnohém směru k těmž cíli.

III

„... se slovem humanismus je to tak, že ten, kdo chce dospět k přesnému a všeobecně uznávanému jeho smyslu, musí zabloudit někde v poušti bibliografie.“¹⁷) Tento povzdech platí pro dějiny literatury německé stejně jako italské, pro niž byl Toffaninem ražen. Opravdu neexistuje všeobecně uznaná definice, která by mohla podat vyčerpávající výklad o charakteru humanismu a jeho významu pro vývoj německé literatury. Obvykle chybí moderní způsob nazírání tím, že podkládá termínu „humanismus“, který razil F. J. Niedhammer v r. 1808, obsah pojmu *humanitního* ideálu, jak byl propagován koncem 18. stol. německou klasickou a klasicistickou literaturou.¹⁸)

Humanismus 14.—16. stol. je tedy „první“, s ním se spojuje jako „druhý“ klasicismus Goethovy doby a dokonce se k němu přidružuje jako „třetí“ humanismus doby přítomné.

Tento způsob nazírání vychází z pojmu humanismu zbaveného konkrétního historického obsahu a redukováného na stupeň kulturního vývoje, který se může kdykoliv opakovat.¹⁹⁾ Původcem toho je Georg Voigt se svou směle zjednodušenou formulací: „Vzkříšení klasického starověku“, což pro něho nebylo nic jiného nežli proces receptivní.²⁰⁾ Byla to sice recepce, měla však vlastní historickou úlohu, totiž oprostít klasické estetické vzdělání od dogmatického spojení se scholastickou učebnou metodou. Musíme Voigtovi přiznat naprosto pokrokovou tendenci, která je živena lpěním na měšťáckém humanitním ideálu stejně jako liberalismem, tehdy ještě politicky pokrokovým. Je nutno uznat, že obsáhl ve své definici aspoň jednu integrující součást humanistického hnutí, kterou nikdo nemůže vážně popřít.

Slabost této definice je však v tom, že bylo možno její myšlenkový obsah jakkoli obrátit a přece zachovat její formu, jak tomu je v díle Toffaninově, které bylo již citováno. Toto dílo předpokládá přímo teologický charakter humanismu, který je zpětně rozšiřován s malými výhradami až do prvních století našeho letopočtu.²¹⁾

První, co požadujeme od definice pojmu „humanismus“, má-li být upotřebitelná pro historickou práci, jest tedy nutnost uznat humanismus za duchovní směr zcela „jedinečné podstaty“²²⁾ a zkoumat jej v jeho konkrétním spojení, v prostoru a čase. Nelze se spokojit konstatováním vnějšího jevu přejímání antické kulturní podstaty, která stejně nikdy nezmizela²³⁾, je naopak nutno včlenit tyto snahy do souvislosti společenského dění v době od 14. do 16. stol. Jen tak bude jasné, že se zde odrazil v duchovní oblasti převrat společenského života ve svých základech (ekonomie, politika, právo), jehož výsledkem bylo, že feudální společenský řád byl nahrazen měšťansko-kapitalistickým.²⁴⁾ Karel Burdach se blíží tomuto názoru, říká-li: „Humanismus a renesance neusilují ve svých původních záměrech a podle vůle svých nejvýznamnějších zástupců o namáhavé vztyčení starých trosek, nýbrž o novostavbu podle vlastního plánu.

Netoužili po vzkříšení mrtvé kultury, nýbrž po novém životě své vlastní přítomnosti a budoucnosti.“²⁵⁾ Burdach vychází ovšem z jiných předpokladů. Pro něho je renesance, jejíž je podle něho humanismus jenom obměnou,²⁶⁾ v první řadě anebo dokonce výhradně „psychogenetickým problémem“ a „duchovním hnutím“ vnitřně příbuzným s reformací, přesto, že se konečně dostalo do oposice k ní.²⁷⁾ Vyvěrá „z horoucího a nesmírného očekávání a z touhy stárnoucí doby, jejíž duše, vzrušena ve svém nejhlubším nitru, prahla po novém mládí“.²⁸⁾

Není třeba dalších důkazů, abychom zjistili, že Burdachovy názory mají svůj kořen ve vyhraněném irracionalismu a že odtud vniká do celého jeho tvoření pojmů něco mnohoznačného. Protože pokládá takové duchovní jevy za něco primárního, co nelze racionálně odvodit, musí dojít logicky k tomuto závěru: „Je proto vůbec nemožno odvozovat jejich původ od hospodářského a politického pokroku.“²⁹⁾ Jak ukazují jeho další vývody, polemizuje zde s myšlenkou anglického ekonomismu z konce 18. stol., která se dá vyjádřit přibližně slovy Charlese Butlera: „... the commercial successes of a nation tend *directly* to promote literature, the sciences, and the arts...“.³⁰⁾ O to však ve skutečnosti vůbec nejde, nýbrž o to, že duchovní pochody nelze nikdy vysvětlit jen na základě duchovních předpokladů, nýbrž že je nutno na ně hledět ze stanoviska celkového systému společenských podmínek, jejichž základ rozhodně tvoří ekonomie, ovšem ne tak primitivně, jak si myslel Adam Smith.

Ačkoliv byl Burdach subjektivně odpůrcem pojmu renesance, jak se projevoval v Nietzschevě učení o nadčlověku,³¹⁾ dostal se svými základními názory objektivně do blízkosti pozdně měšťanské životní filosofie a novoromantiky. Bylo nutno vymezit předem tuto ideologickou pozici, neboť výsledky jeho dlouholetého studia pramenů si zasluhují, podle mého mínění, ještě dnes co největší pozornosti, rozhodně rozsáhlejší, než jim dosud německé humanistické bádání věnovalo. Jde tu především o jednu Burdachovu thési, která přispívá podle mého mínění k pravému porozumění humanismu: „*Humanismus a renesance se zrodily současně s pojmem národnosti.*“³²⁾ Na jiném místě definuje renesanci jako *národní italské hnutí*³³⁾ na rozdíl ode všech dřívějších pokusů o obnovu antického života.

Skutečně vidí již Cola di Rienzo v římském starověku *národní* minulost a toto vědomí vytváří u Petrarcky a Vally stejně jako u Brunelleschiho a Albertiho nebo u Macchiavelliho zvláštní vlastnosti italského společenského života.³⁴⁾ Uznáme-li to, musíme zároveň zamítnout všeobecnou universální platnost, kterou měly až dosud pojmy „humanismus“ a „renesance“ Rozhodně se nemůžeme spokojit jako Burdach myšlenkou, že prý nějaká minulá (podle mého názoru zcela pochybná) „francouzská světová kulturní nadvláda“ ustupuje před světovou nadvládou italské kultury.³⁵⁾

Abychom však zůstali u humanismu, musíme pozorovat jeho vznik a jeho úlohu v každé zemi pod zorným úhlem zvláštních sociálních a kulturních podmínek a ve spojitosti s rodícím se národním uvědoměním. Rozpor, který se tu zřetelně začíná rýsovat, mezi pěstováním universální formy kultury latinské výmluvnosti — a její národní funkcí, není rozpor myšlenkový, nýbrž věcný, rozpor historické skutečnosti. Jeho původ nutno hledat v tom, že měšťanstvo se nevymanilo z feudální tradice stejně jako národy z universalistického svazu *res publica christiana* naráz, že se z nich nestaly náhle národní státy měšťansko-kapitalistického rázu. Bylo naopak třeba přechodné doby, která se zpětnými zvraty protáhla na staletí. A protože odmítání „myšlenky“, která znemožňuje každé odvození, které by se dalo historicky kontrolovat, naprosto neznamená, že popíráme časový náskok Itálie v ekonomickém vývoji a její převahu kulturní, která s tím souvisí, zůstane italský humanismus dále, i když ne vždy ve stejném smyslu, působivým příkladem jako velký podněcovatel. Bude jen nutno o něco více zmírnit vlnu nadšení, nežli to činí Burdach, který tvrdí, že se tato italská kultura rozšířila po Evropě „jako opojení“.³⁶⁾ Není to „neutišitelná touha po tomto ráji“³⁷⁾, co žene např. německé studenty do Itálie, nýbrž jasně vyslovené přání naučit se tam něčemu užitečnému pro životní praxi, tomu, co jim nemohly v této chvíli poskytnout německé (ale ani francouzské) university, zapletené do scholastických sporů.³⁸⁾

Z toho důvodu nemůžeme také souhlasit s Burdachovou thésí, že humanismus dospěl do Německa přes Čechy. To totiž, co nazývá Burdach českým humanismem u dvorní kanceláře

Karla IV., tedy okruh kolem Jana ze Středy, nepřekročilo svými činy jazykovou a stylistickou imitaci a čistě pasivní recepci literárního odkazu (hlavně spisů Petrarcových)³⁹). Jsou to jen začátky, na něž samotné humanistické hnutí mohlo jen navázat, ale nic víc.

Jiný rys obrazu Čech doby Karlovy, který načrtl Burdach, zasluhuje ovšem větší pozornosti. Je to jeho tvrzení, že se zde, v sousedství staré říše, vyvinul státní útvar, který není již naprosto ovládán ve smyslu feudální tradice, nýbrž má jasně charakter knížecího teritoriálního státu. Typické je, že zde začíná recepce římského práva, která vyvěrá z potřeb ekonomických poměrů, jimž již nestačily feudální právní normy a kodifikace⁴⁰). A v souvislosti s tím vzniká v knížecí (císařské) kanceláři první zárodek světské, na církvi relativně nezávislé inteligence.⁴¹)

Tato vrstva, jež početně stále roste a jež se projevuje stále zřetelněji jako zvláštní sociální skupina nemající v rámci feudálního státu žádný vzor, která je naopak podle svého společenského postavení rázu měšťanského, vytváří teprve sociální základnu, na níž se může v Německu humanismus vyvíjet jako zvláštní ideologie. A právě z toho, že tato inteligence nemá vyhraněné sociální postavení, plyne i rozpornost a nestálost její ideologie.

Jak bylo řečeno, projevují se v Čechách doby Karla IV. zárodky tohoto hnutí. Avšak přibližně o sto let později začal tento vývoj i v Německu a dosáhl takového stupně, který dovoluje prvním humanistickým potulným učitelům, aby se alespoň v nejskromnější míře uplatnili. Mohou-li proniknout do universit, pak jen proto, že tyto jsou již ve stadiu přechodu od církevního generálního studia k zemským vysokým školám pod světským patronátem, jak ukazuje především příklad Heidelbergu. Pochybuji však přece, že by měly německé university tak velký podíl na působení humanistů, jak se domnívají Pavel Joachimsen a Gerhard Ritter⁴²). Bude nutno vzít ještě více zřetel na úlohu městských latinských škol, jejichž vliv byl daleko širší, nežli vliv universit.

Obrací-li se německý humanismus rozhodně k pedagogice,⁴³) pak se to děje proto, že v tom spatřuje formu působení,

kteřá nejlépe odpovídá německým poměrům, chce-li realizovat svůj kulturní ideál. Tento ideál se však obrací k praxi občanského života, žádá společné působení užitečných znalostí, etického chování a estetického vzdělání. Má v sobě mnohé hodnoty importované z Itálie, hnutí samo se však vytváří samostatně za zvláštních německých podmínek, při čemž se vyrovnává s humanismem italským, až se stává mluvčím německého národního uvědomění a protifríské oposice. Tak přispělo nemálo k přípravě onoho lidového hnutí, jež teprve pozvedlo reformaci a učinilo z ní národní záležitost.

Proto nelze souhlasit s Gerhardem Ritterem, který vidí v humanismu jen „hlavně literární hnutí se zájmy převážně historicko-filologickými a estetickými“⁴⁴). Jistě „neznamená humanismus ještě začátek moderního myšlení“⁴⁵). Není-li dosti pochopitelný ze stanoviska gnoseologického, pak je to proto, že nepředstavuje žádnou filosofickou školu s tendencí utvořit nějaký systém. Humanismus je měšťanská ideologie přechodné doby mezi feudalismem a kapitalismem⁴⁶), ideologie, která si bere normy z antiky, protože její základna je ještě příliš slabá a nedovede vyvíjet vlastní představy o hodnotách a protože jeho nositelé stojí ještě pevně v proudu latinské kultury, který od antických dob protéká celým středověkem. Zdá se, že poslední vlny antické kultury se tříští a klesají teprve na břehu naší doby. To však není již předmětem tohoto pojednání.

H. ENTNER,
vědecký asistent Něm. akademie věd.

POZNÁMKY

1) Hanns Fischer: Probleme und Aufgaben der Literaturforschung zum deutschen Spätmittelalter. Germanisch-Romanische Monatsschrift, N. F. 9 (1959), str. 217—227.

2) Wilhelm Scherer, Geschichte der deutschen Literatur, Berlín 1894, str. 19.

3) Karl Burdach: Vorspiel. Sv. I, 2, Halle/S. 1925, str. 127.

4) Srov. Will-Erich Peuckert: Der Ausgang des Mittelalters und das Volksbuch. Zeitschrift für Deutschkunde 50 (1936).

5) Zvláště k těmto otázkám vyjde co nejdříve z našeho pracoviště článek dr. Ingeborg Spriewaldové o básníku a tiskaři Hansu Folzovi; práce bude otištěna v Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur (Halle/S.).

6) Srov. Gerhard Eis: Mittelalterliche Fachprosa der Artes. Deutsche Philologie im Aufriß, hrsg. v. Wolfgang Stammer, Berlin 1960², sv. II, str. 1103—1216.

7) Karl-Otto Conrady: Die Erforschung der neulateinischen Literatur. Probleme und Aufgaben. Euphorion 49 (1955), str. 418.

8) Manfred Sauer: Die deutschen Inkunabeln, ihre historischen Merkmale und ihr Publikum. Disertace, Kolín n. R. 1957.

9) De Boor/Newald: Geschichte der deutschen Literatur, sv. 1, 1955², str. 102.

10) Paul Joachimsen: Vom Mittelalter zur Reformation. Historische Vierteljahrsschrift 20 (1920/21), str. 450.

11) De Boor/Newald: v uv. sp., sv. 5, Mnichov 1951, str. 4.

12) Georg Ellinger: Geschichte der neulateinischen Literatur Deutschlands im 16 Jhdt., sv. 1, Berlin 1929, str. 3.

13) Srov. jeho článek: Grundfragen und Aufgaben der neulateinischen Philologie. Germ.-Rom. Monatsschrift 21 (1933), str. 1—14.

14) Conrady: v uv. sp., str. 419.

15) Ellinger: Grundfragen . . . , str. 4.

16) Ellinger: Geschichte . . . , sv. 1, str. XIV.

17) G. Toffanin: Geschichte des Humanismus (něm. vydání), Amsterdam 1941, str. VI.

18) Srov. Paul Oskar Kristeller: The Classics and Renaissance Thought, Cambridge (Mass.) 1955, str. 9.

19) Např. u Alfreda von Martin: Bürgertum und Humanismus. Archiv für Kulturgeschichte 32 (1944), str. 200—210.

20) Georg Voigt: Die Wiederbelebung des klassischen Altertums oder das erste Jahrhundert des Humanismus, Berlin 1893³, sv. 1, str. 4.

21) Toffanin: v uv. sp., str. 360 a 12.

22) Paul Joachimsen: Vom Mittelalter zur Reformation, str. 433.

23) Ernst Robert Curtius: Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter, Bern 1954², str. 30 a passim; a Karl Burdach: Vorspiel I, 2, str. 180.

24) Srov. Leo Stern: Martin Luther und Philipp Melanchthon — ihre ideologische Herkunft u. geschichtliche Leistung. Sonderdruck a. d. Festschr. z. 450-Jahrfeier der M.-Luther-Universität Halle/Wittenberg, 1952, str. 22—26.

25) Karl Burdach: Reformation, Renaissance, Humanismus, Berlin 1918, str. 143.

26) Ibidem str. 105. Srov. zásadní kritiku těchto názorů u Paula Joachimsena: Vom Mittelalter zur Reformation. Pro Burdacha se humanismus vztahuje speciálně na „učenou a literární stránku onoho kulturního procesu“, kdežto „renaissance“ převzatá z výtvarného umění obsahuje „veškerou duchovní kulturu“. Zmatení pojmů — a to nejen u Burdacha — je skoro úplné. Neodstraní se ani návrhem označit takto prostě „jedno období italských dějin, které sahá asi od r. 1250—1550“. (Paul Joachimsen: Der Humanismus und die Entwicklung des deutschen Geistes. Deutsche Vierteljahrsschrift f. Literaturwissenschaft u. Geistesgesch. 8, 1930, str. 428). Neboť ani tak se nevyrovnáme se skutečností, že tu vzniklo něco nového, čemu dali současníci čistě z potřeby vymežit tento pojem název „znovuzrození“. Srov. také Velkou sovětskou encyklopedii, heslo „Die Renaissance“, zvl. něm. vydání, Berlin 1954.

27) Karl Burdach: Vom Mittelalter zur Reformation, sv. III, 2, 1. pol., Berlin 1926, str. LXIV n.

28) Ibidem.

29) Reformation atd., str. 159.

30) Citováno u Herberta Weisingera: *The English Origins of the Sociological Interpretation of the Renaissance*. *Journal of the History of Ideas* 11 (1950), str. 334; podtrhl H. E.

31) Reformation atd., str. 102.

32) Reformation atd., str. 145; podtrhl K. B.

33) Vorspiel, sv. I, 2, str. 180; podtrhl K. B.

34) Srov. Paul Joachimsen: *Der Humanismus und die Entwicklung des deutschen Geistes*, str. 429.

35) Vorspiel, ibidem.

36) Burdach: Vorspiel, sv. I, 2, str. 149.

37) Ibidem.

38) Charakteristický je tu např. Lipský studentský kroužek z r. 1460 až 1462, jehož humanistické tendence nevznikly původně z italské propagandy, nýbrž z opozice vůči scholastickým studijním oborům, nepotřebným pro praktický život. Z tohoto kroužku vyšel — doufám, že to budu moci dokázat — jeden z prvních a nejznámějších raných humanistů Samuel Karoch z Lichtenberka. Srov. Wilhelm Wattenbach: *Peter Luder, der erste humanistische Lehrer in Heidelberg, Erfurt, Leipzig, Basel*. Sonderdruck aus *Zeitschrift f. Geschichte des Oberrheins* 22 (1869), Anhang, především dopis č. 32.

39) Zdá se, že byt' jen letmá prohlídka rukopisů několika velkých československých knihoven tento můj závěr potvrzuje. Při prohlídce vyšebrodského kodexu 49, listáře a formuláře vyšebrodského opata z r. 1414 (srov. popis v Xenia Bernardina II, 2, Wien 1891, str. 255) jsem nalezl mezi dopisy, které byly ještě plně v zajetí tehdy vládnoucí školské praxe, dopis, v němž se projevuje tvrdošijná reakce na napomenutí duchovního přítele k odříkání se pozemských požitků, což dokazuje, že se také zde nezávisle na humanistickém vlivu projevuje vědomé zaměření k pozemskému životu, zcela oproštěnému od duchovního poručnictví (f. 10b—11a). Zdá se, že do této souvislosti zapadá Ackermann aus Böhmen mnohem lépe než do pojmu humanismu, násilně sem zavlečeného. To vše spíše povznáší nežli zmenšuje význam tohoto jedinečného uměleckého díla.

40) Karl Burdach: *Vom Mittelalter zur Reformation*, seš. 1, Halle/S. 1893, str. 23—29.

41) Srov. Friedrich Engels: *Der Verfall des Feudalismus u. d. Aufkommen der Bourgeoisie* (fragment z pozůstalosti). Marx, Engels, Lenin, Stalin zur deutschen Geschichte, sv. I, Berlin 1953, 163—164; Georg Dahm: *Zur Rezeption des römisch-italienischen Rechts*, Darmstadt 1955.

42) Paul Joachimsen: *Der Humanismus und die Entwicklung d. dt. Geistes*, str. 437; Gerhard Ritter: *Die historische Bedeutung des deutschen Humanismus*. *Historische Zeitschrift* 127 (1923), str. 403n. Také v Itálii se uplatňoval vliv humanistů „ku podivu ... nejméně na universitách“. Will Durand: *Die Renaissance*, Bern 1955, str. 97.

43) Joachimsen, ibidem.

44) Gerhard Ritter, ibidem, str. 418.

45) Ibidem, str. 416.

46) Srov. k tomu zvl. Leo Stern: *Philipp Melanchthon, Humanist, Reformator, Praeceptor Germaniae*. *Festgabe des Melanchthon-Komitees d. DDR*, Halle/S. 1960, str. 8—9.

Za překlad děkuje redakce člence JKF J. Rybkové.

Překvapující obrat v datování tabulek s lineárním písmem B z Knossu

Snad nejvážnější námitkou odpůrců Ventrisova rozluštění lineárního písma B byla skutečnost, že podle obecně přijatého datování byly tabulky s tímto písmem nalezené v Knossu alespoň o dvě století starší než tabulky z nálezů na pevnině. Podle ostatní archeologické evidence bylo těžko připustit existenci Řeků na Krétě již v této době. Tato vysoká chronologie spočívala na autoritě samotného A. Evanse, objevitele Knossu, který ovšem příslušnou část své publikace vydal již v kmetském věku. Veškeré práce se tehdy odvolávaly v tomto ohledu na jeho *Palace of Minos*. Nedávno však oxfordský profesor R. Palmer, který již 8 let pracuje v tomto odvětví, objevil v zastrčené zásuvce Ashmolean Musea v Oxfordu deník vykopávek v Knossu, který vedl Evansův asistent D. Mackenzie. Deset svazků deníku obsahuje podrobné a svědomité záznamy, z nichž jasně vyplývá, že Evans ve své publikaci tvrdí ať vědomě, či nevědomě nepravdu. Podle něho totiž byl knosský palác vypálen kolem r. 1400 př. n. l., znovu osazen a částečně restaurován přistěhovalci z pevninského Řecka. Jako doklad této historické hypotézy uvádí Evans, že našel vázy pevninského typu v jedné palácové prostora, pod jejíž podlahou byly prý nalezeny tabulky s lineárním písmem B. Podle deníku to neodpovídá skutečnosti. Záznam ze dne 8. května r. 1900 zjišťuje, že tabulky byly nalezeny v téže vrstvě jako vázy a Mackenzie výslovně konstatuje, že obojí je zřetelně současné. Z deníku dále vyplývá, že další keramické památky, jichž se Evans dovolává na podporu své chronologie, byly nalezeny úplně jinde, a to až v roce 1903. Není nejmenších důvodů podezírat spolehlivost výkopného deníku; ostatně práce o keramice, které Mackenzie uveřejnil, požívají dodnes obecné autority. Objev tedy narušuje reputaci Evanse a jeho stoupenců, ale současně odstraňuje vážnou neznámou.

Profesor Palmer uveřejnil svůj objev způsobem, jenž nebývá obvyklý v odborné práci: obsáhlým článkem v deníku *The Observer* z 3. července 1960, který vyvolal opravdovou bouři; řada specialistů z Oxfordu vůbec, zvláště však z Ashmolean Musea

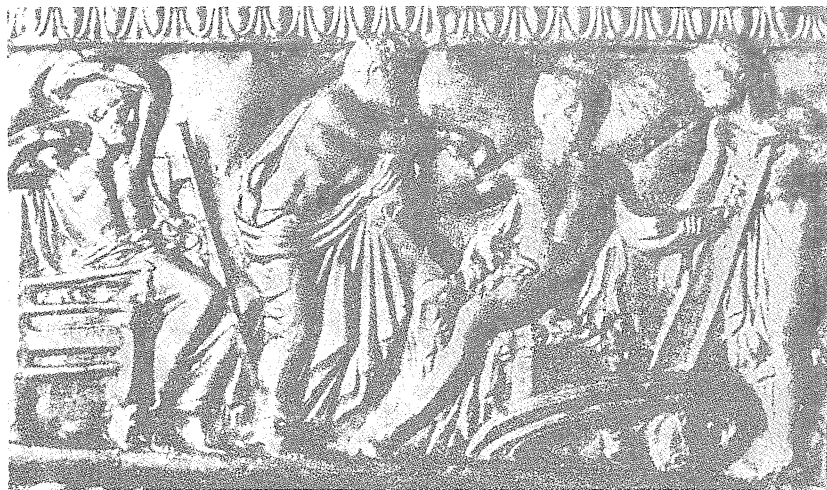
totiž prohlašovala, že existence deníku tu byla obecně známa. Palmer v dalším článku odpověděl, že v tomto případě je tedy zarážející, že nikdo z těch, kdo deník údajně znali, neprojevil znalost v něm uvedených skutečností. Další odborníci kritizovali Palmera pro sensacectivost, že dal věc na pospas dennímu tisku, a naopak specialisté z Cambridge z tradiční rivality k oxfordským by chtěli naprosto odsouzení Evanse. Připomeňme, že r. 1957 Blegen a před ním již Cavaignac z jiných důvodů navrhovali podstatně snížit datum spálení knosského paláce.

J. F.

Bohatá hrobka skythského vladaře

Již roku 1871 byl prozkoumán kurhan v deltě Donu nedaleko Rostova, u vsi Jelizavetskaja. Nalezli tehdy jen kostru koně, nepodařilo se však objevit pohřební komoru, kterou odkryl teprve nový výzkum, vedený sovětským archeologem V. Šilovem. Práce započaly na podzim r. 1959 a byly ukončeny vloni v létě. Překvapující bohatství náhrobního inventáře zahrnuje asi čtyři tisíce předmětů ze zlata, stříbra, bronzu a železa. Jen zlatých předmětů je 1700, z toho ovšem valná část plíšků, které byly přišity na nádherný oděv. Jsou zdobeny figurami lovců a jelenů v charakteristickém podání skythského zvěrného stylu. Mohyla kurhanu měla asi 60 metrů v průměru a byla vysoká 9 metrů. Předměty byly nalezeny v kamenné pohřební komoře, kde byl pochován asi čtyřicetiletý skythský vladař. Nejcennější památky patřily zřejmě k jeho osobní výbavě. V levici držel meč, na jehož zlatem pobité pochvě byla znázorněna bitva mezi Řeky a Skythy. Rovněž zlatem pobitý toulec měl reliéfní výzdobu s výjevy ze života Achilleova. Na krku měl mrtvý masivní zlatý náhrdelník s otevřenými konci zakončenými figurou ležícího rysa. Dále byly nalezeny dvě tepané stříbrné vázy a množství železných a bronzových zbraní. Nálezy se restaurují a studují v Leningradě.

J. F.

Poselství k Achilleovi ze zlatého reliéfu na toulci
(K článku na protější stránce)

Nový dokument o obraně Athén r. 480 př. n. l.

V létě r. 1959 se rozšířila zpráva, že byl nalezen kámen s nápisem obsahujícím Themistoklův návrh na obranu Athén proti perskému útoku r. 480 př. n. l. Tento kusý nápis (jeho konec se nedochoval) je nyní vydán (Hesperia 29, 1960, 198 až 223), takže o celé věci lze říci poněkud více, než bylo oznámeno asi před rokem v denním tisku.

Mramorová deska s textem je vysoká 59,5 cm, široká 34 cm, její tloušťka kolísá mezi 6,5—8,5 cm. Pochází ze starověké Troizény (dn. Damala) na východopeloponnéském pobřeží, kde byla původně umístěna pravděpodobně na severním obvodu troizénské agory. Nalezený text není ovšem autentický nápis z doby řecko-perských válek, nýbrž podle typů písma jde o kopii pořízenou v Athénách v druhé polovině IV. století př. n. l. a přenesenou do Troizény. Vznik vlastního originálu je třeba datovat na počátek června r. 480, do doby, jež předcházela před bitvou u Artemisia a Thermopyl. Nápis, který podává řadu cenných zpráv o vnitřní situaci v Athénách a o opatřeních, jež tam byla podniknuta těsně před perským útokem¹), zní v českém překladu takto:

1 Bohové.

Rada a lid učinili na návrh Themistokla, syna Neoklova z dému Frearroi, toto rozhodnutí:

město svěřit pod ochranu Athény, vládkyně nad Athénami,

5 a pod ochranu všech ostatních bohů, aby

je chránili a hájili zemi před barbarem.

Samí Athéňané a cizinci, kteří žijí v Athénách,

ať svěří své ženy a děti

do Troizény

10 Starci a movitý majetek nechť jsou odesláni do ochrany na Salaminu. Správcové pokladu a kněžky nechť zůstanou na akropoli a chrání to, co náleží bohům. Všichni ostatní Athéňané a cizinci, schopní služby ve zbrani, nechť vstoupí do připravených dvou set lodí a bojují

- 15 s barbaram za svobodu vlastní
i za svobodu ostatních Řeků spolu s Lakedaimoňany,
Korintány, Aigiňany a s ostatními, kdož se chtějí
účastnit nebezpečí. Nejpozději zítra ráno
ať stratégové ustanoví dvě stě kapitánů,
20 po jednom na každou loď, a to z občanů,
kteří mají v Athénách dědičný majetek, podle
zákonů zplozené děti, a kteří nejsou starší než 50 let,
a nechť každému z nich losem přidělí loď. Nechť dále
zařadí 20 námořníků na každou loď z mužů ve věku
25 mezi dvaceti a třiceti léty a 4 lučištníky.
Ať rozdělí i ostatní výstroj na lodi, jakmile
určí losem kapitány. Ať dále stratégové
sepíší posádky lodí na bílé desky,
a to Athéňany ze seznamů těch, kdož podléhají
30 službě ve zbrani, cizince podle seznamů, které
má polemarchos. Ať dále rozepíší celkový počet
na 200 rovných dílů a nechť nadepíší
nad každý oddíl jméno trojveslice a jméno
kapitána a seznam výstroje, aby každý oddíl věděl,
35 na kterou trojveslici se má nalodit. Až budou rozděleny
všechny oddíly a losem přiděleny k triérám,
ať osadí všech dvě stě lodí a rada
a stratégové ať vykonají oběť Diovi
Všemocnému a Athéně a bohyni Niké a Poseidónovi
40 Ochrániteli. A až budou lodi v plné pohotovosti,
se stovkou lodí ať plují proti nepříteli k eubojskému
Artemisiu, se stovkou ať kotví v blízkosti Salamíny
a ostatní attické země a ať chrání
zemi. Aby všichni Athéňané svorně
45 bojovali proti barbarovi, ti, kdož byli posláni na 10 let
do vyhnanství, ať jdou na Salamínu a vyčkávají tam,
na čem se o nich usnese lid; ti, kdož byli zbaveni
občanských práv . . .²⁾

J. HEJNIC

¹⁾ Srv. překlad z Hérodota v knize „Antika v dokumentech I. Řecko.“
Praha 1959, č. 117, str. 125—129.

²⁾ Zbytek nápisu je ztracen.

Sto let od narození O. Vaňorného

Dne 12. listopadu 1960 uplynulo sto let od narození Dr. h. c. Otmara Vaňorného (zemřel 14. ledna 1947). Pocházel z Rychnova nad Kněžnou, kde vystudoval i gymnasium. Po absolvování pražské filosofické fakulty působil jako profesor latiny a řečtiny na několika gymnasiích, nejdéle ve Vysokém Mýtě, kde také zůstal na odpočinku. Vysoké Mýto uctilo výročí O. Vaňorného večerem klasické poesie v jeho překladech, uspořádaným dne 11. listopadu 1960, a instalováním výstavy z jeho pozůstatosti.

Jako žák a přítel Josefa Krále propracoval Vaňorný teorii přízvučného hexametru v překladech antických klasiků a uplatnil ji také v praxi. Jeho filologické přesnosti a píli, k níž přistupovalo básnické nadání, vděčíme především za překlady celého Homéra a Vergilia, publikované vesměs v Laichtrově sbírce krásného písemnictví. O jeho svědomité přípravě k této práci svědčí, že po řadě drobných ukázek v Listech filologických vydal nejprve výběry, Příhody Odysseovy (1904, 1910, 1922) a Achilleovu pomstu (1923), pak teprve celou Odysseiu (1921, 1940, 1943, 1956 v přepracování F. Stiebitze) a Iliadu (1934, 1942). Po dokončení překladu Homéra přikročil už v pokročilém věku k přetlumočení Vergilia (Aeneis 1933, 1941, Zpěvy rolnické a pastýřské 1937, 1959). Celou svou překladatelskou práci — přeložil i Goethova Heřmana a Dorotu — považoval za splátku dluhu vůči svému národu, jak to vyjádřil v doslovu k Iliadě: „I myslím, že bylo a je mou povinností, abych za ten veliký dar vzdělání, kterého jsem z obětavosti českého národa na střední a vysoké škole nabyl, tomu milému lidu českému dle své možnosti a svých schopností také něco vrátil. Není toho mnoho, a dokonce tím není zapláceno dobrodiní, které jsem od něho obdržel — ale více jsem nedokázal.“

-vi-

Podobizna Římana

Bronzová portretní busta životní velikosti ve sbírce Národní galerie v Praze (DP 92) je přes špatný stav zachování nejhodnotnější památkou větších rozměrů antického umění u nás. Původně byla ve sbírce Františka Ferdinanda z Este na Konopišti, podle tradice pochází z Pompejí. Byla dvakrát vyobrazena (Maškin, *Dějiny starověkého Říma*, 2. vyd., 1957 385 obr. 108; *Fasti Archaeologici* VI 1958 310 obr. 106 č. 4017), ale kromě stručné zmínky (*Graecolatina Pragensia* I 1960 42) nebyla dosud uveřejněna.

Na prvý pohled kazí dojem silné poškození památky. Na místě čela a vlasů nad ním zeje rozsáhlý otvor, jiný menší je vzadu v horní části týla, rovněž schází část zaoblené busty vpravo vpředu. Souvislost obou nadočnicových oblouků je přerušena — bronz je přetržen dvakrát asi v polovině obou a takto vzniklá střední část je pak kolem kořene nosu ohnuta doleva. A navíc je v špatném stavu povrch; nehledě na dvě trhliny na levé líci, je tu řada drobných okrouhlých „kráterů“ — na bradě, levé tváři, na nose, v některých ještě vězí nepěkná zplodina oxydace bronzu. Také povrch rtů je poškozen. Jinde však, hlavně na dolní části busty i ve vlasech, převládá pěkná sytě zelená patina. Přes tyto nedostatky je při bližším přihlídnutí patrné, že jde o znamenitou práci. Sochař velmi dobře postihl rázovitou fysiognomii zpodobněného — energickou bradu, pevně stisklé rty se zdůrazněnými mimickými svaly v jejich okolí, lehce vystouplé lícní kosti, větší, ale pěkně modelovaný nos, výrazné oči — a dokázal tak výstižně vyjádřit i jeho charakteristiku — vůle a odhodlanost tu přechází až v panovačnost a lehké pootočení zakloněné hlavy, jemuž odpovídá podání svalů krku i dispoice celé busty, navozuje i dojem pýchy a nadřazenosti.

Po technické stránce je busta velmi kvalitní dílo. Byla odlita na ztracený vosk, jak potvrzuje jednak tenká vrstva kovu (průměrně 2 mm), jednak skutečnost, že vnitřní povrch sleduje (kromě dodatečně opracovávaných vlasů) věrně povrch zevní. Při této technice byla s původního hliněného modelu seškrábána tenká vrstva, odpovídající tloušťce bronzu, a nahra-

Podobizna Římana
(K článku na protější stránce) Národní galerie, Praha

zena potahem vosku, jehož povrch umožnil pak pečlivě ztvárnění všech detailů. Na ztuhlý vosk se nanese silný hliněný obal a pak se celek vypálil v peci. Na místě vosku zůstala prázdná prostora, do níž se odlil bronz. Postup byl ovšem složitější, při úpravě obalu se muselo pamatovat jak na přítokové kanály, tak na sepouchy, aby z formy mohl unikat vzduch, jenž by mohl způsobit „hluchá“ neodlitá místa, nebo bubliny v kovu; zvláště se však musel celek zabezpečit armaturou několika železných tyčí. Po odstranění obalu a případně i jádra se pak tyto železné opěry uřízly, ovšem část jich zůstávala v bronzu. Na naší bustě je stopa takovýchto okrouhlých železných tyček na temeni a v týle, další se možná skrývají pod patinou. Poté byl očištěn povrch od spečenin, jež se na něm zachytly z obalu, ociseloval se studena povrch účesu, zaryta kresba jednotlivých krátkých vlasů, zasazeny oči (asi ze skleněné pasty a křišťálu), vyloženy rty plátky mědi, jejíž načervenalá barva kontrastovala s pravděpodobně nazlátlým povrchem bronzu, a konečně se busta instalovala na pravděpodobně mramorový dřík hranolu v nápodobu hermovky (tak se zachovala např. známá podobizna lichváře C. Caecilia z Pompejí, srov. A. Hekler, *Bildniskunst* 200).

Časové zařazení památky není nesnadné. Nejbližší obdobou po technické i stylové stránce je bronzová busta v Neapolském národním muzeu (Curtius *RM* 1935, 310, tab. 59; Lehmann-Kluge, *Antike Grossbronzen* II, 17), která se obecně datuje do období vlády Tiberia, jehož podobiznám je blízká (výjimkou ji datuje West, *Römische Porträtplastik* I tab. XX 83 a str. 85 do doby Caesarovy, ale to je jedna z mnoha fantasií této publikace). Ovšem přitom je pražská busta celkovým pojetím zásadně odlišná. Neapolský bronz v těsném navázání na dvorský portrét představuje proud oficiálního klasicismu imperiálního umění, pražská podobizna pokračuje spíše v republikánské tradici, jejíž umělecké kořeny jsou v helénismu. Sem poukazuje výrazný pathos pražské hlavy, povznešenost charakteristiky daná lehkým zakloněním, i modelační bohatství obličejů. Naopak proti republikánským podobiznám tu zcela mizí civismus a zdůrazňuje se individuální osobnost zpodobněného. Proti republikánským „občanským“ podobiznám (srov. např. bronzovou bustu

tzv. Caesara v Museo delle Terme, AB 269/70, Felletti-Maj, *Ritratti* č. 68) je náš Říman vyslovený *privatus*.

Zajímavá je ještě jedna okolnost. Domníváme se totiž, že rozbohem techniky i umělecké faktury lze spojit tuto bustu s dalšími dvěma bronzovými podobiznami z Pompejí (srov. *Graecolatina Pragensia* I 41 nn, zvl. 42 I); souvislost není sice tak přesvědčivá, aby se dalo uvažovat bezpečně o jednom sochaři jako tvůrci všech památek, ale je dostatečná, aby potvrdovala společný původ.

J. FREL

Plán práce učitelů jazyka latinského

v rámci Krajského ústavu pro další vzdělání učitelů a školských pracovníků

Leden: ve čtvrtek 19. v 17,30: Diskuse o nových osnovách latiny. Referuje s. dr. Hakenová.

Únor: ve čtvrtek 16. v 17,30: Jaké by měly být nové učebnice latiny? Diskuse s učiteli z praxe za vedení dr. Hakenové z VÚP.

Březen: ve čtvrtek 16. v 17,30. Zhodnocení hospitace u s. Fafkové. Seznámení se všemi dostupnými pomůckami, jež by doplňovaly vyučování latině (překlady, beletrie, diafilmy, celé filmy, fotografie, reprodukce, gramofonové desky). Méto-

dická pomoc mladým učitelům. — Spojeno s promítáním.

Duben: ve čtvrtek 20. v 17,30: Srovnání probrané látky na jednotlivých školách.

Květen: ve čtvrtek 18. v 17,30: Metodické připomínky k práci v 10. roč. DŠŠ podle nových osnov. Příprava exkurse k antickým vykopávkám na j. Moravu (ve spolupráci s JKF a ROH KŘŘL).

Schůzky se konají v místnostech Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, Praha 2, Lazarská 8, 2. patro.

De Iudi magistri et poetae 17. saeculo florentis vita nuper reperta

Sigismundi Hermanni vitam ab ipso versibus comprehensam, quam hic in lucem edere statui, una cum potissimo eiusdem auctoris opere, cui est titulus Fasciculo anagrammatum, in vetere librorum impressorum volumine, quod mihi D^{ris} P. Kneidl benevolentia est oblatum, paucos ante menses inveni. Hoc Hermanni opus aciem auctorum Enchiridii ad renatas in Bohemia litteras pertinentis fugisse ex eo cognoscimus, quod in primo Enchiridii tomo, qui solus adhuc luce publica donatus nomina poetarum a litteris A — C incipientia continet, nulla fit mentio carminum, quae Matthias Alexandri, Ioannes Albinus, Andreas Aquinas, Ioannes Campanus, Daniel Claudianus, saeculi 17. scriptores Latini, Fasciculo anagrammatum inseruerunt, ut Hermanni opus lectoribus commendarent. Poetam ingenii tenuis et exilis Hermannum fuisse dices, si vitam ab eo in carmen redactam inspexeris. At non propter sermonis elegantiam, sed propter constantiam et fortitudinem, quam ex multis memorati Fasciculi locis cognoscere licet, admirandus est. Nam cum aliqui poetae litterarum antiquarum studiosi post pugnam in Monte Albo infaustis avibus commissam calamitate publica fracti et poenarum metu perterriti carmina facere desuescerent, privatim sibi consulerent, veniam ab hoste peterent, religionem victoris acciperent, Ferdinandum regem brevi ante a Bohemis repudiatum et tunc iam reducem laudibus efferrent, Sigismundus Hermannus, cui et ipsi graves impendebant poenae, in carminibus Fasciculo vulgatis iniustae dominationi intrepidus restitit, militum scelera aperuit, cives et discipulos suos periclitari ostendit, ludos dimitti, litteras et artes spretas iacere conquestus est. Nec vero, cum talia videret in regnum incumbere damna, salutem patriae desperavit, sed firmam spem ostendit fore, ut faex illa militum, quae tunc Bohemiam nefario latrocinio vexabat, mox terrae finibus pelleretur, et qui inde dominaretur rex, laeta tempora reduceret. At in his etiam, quae ad religionem spectabant, patriae fidei a catholicis tunc infestissime impugnatae acerrimum se praestitit defensorem: Opiniones, quae e Lutheri doctrina manarunt, carminibus commendabat, Paulum Rhapsigium sacerdotem, ut pristinam religionem propagare pergeret neve catholicorum ritus imitaretur, gravibus verbis adhortatus est, caelibem sacerdotum vitam, ieiunia, sanctorum venerationem, quae sunt catholicae ecclesiae instituta, aperte reprehendit. Sed de his plura alias. Magnae quidem erat audaciae talia sermone in vulgus spargere,

maioris conscribere, maximae in lucem edere et typis vulgare. Nimum enim haec illorum similia sunt, quae auctores Bohemi propter fidem exsulantes postea conscripserunt. At hi quidem apud exterarum nationum dominatione Habsburgica liberas, sed ille in patria ab exercitu victore occupata et in conspectu cruentissimorum hostium. Cum igitur talia et tam gravia de rei publicae miserrimo statu scripserit, ratione quadam etiam cum viris patriae amantissimis comparari possit, qui rei publicae calamitatem deplorabant, qui regni dedecus ulcisci concupiverunt, qui heroibus Bohemis indigna supplicia passis parentabant, et merito quoque omnibus dignus esse videatur, cuius vita, si qua ratione fieri possit, ab oblivione vindicetur. Gratum itaque nobis fecit, cum sua ipsius fata carmine enarravit. Permulta quidem auctorum nostrorum saeculis 16 et 17 florentium opuscula Latina possidemus, sed raro evenit, ut totam alicuius docti vitam operibus eius modi insertam reperiamus. Et talis quidem Hermanni vita est, ut, si modo paucis annotationibus illustretur, etiam hominibus rerum Bohemicarum ignaris exemplo esse possit, quo modo adolescentes litterarum studiosi initio saeculi 17 vixerint, quibus se artibus exercuerint, quales quantasque scholas frequentarint, qualium magistrorum disciplinam sint experti. Brevis- sissima sit licet, multa tamen habet cum aliorum eiusdem temporis doctorum vitis communia. Quodsi vero miraberis Hermannum adolescentulum plures civitates in diversis Bohemiae regionibus studiorum colendorum causa visitasse, non nisi magistros praestantissimos et eosdem poetas doctissimos audisse, vix dum etiam prima laurea donatum regimen ludorum haud obscurorum suscepisse, nonnulla iam tum carmina Latina composuisse et si forte dubitabis, casum aliquo an virtute tot locorum experientiam, talium virorum patrocinium, tantorum laborum usum acquisiverit, scito aliis quoque adolescentibus litterarum studiosis similem tunc laborum honorumque cursum contigisse, quod non solum vitae, moribus, institutis maiorum tribuendum est, sed etiam scholis bene apud eos administratis. Quae cum ita sint, sicut superiore anno specimen vitae hominis litterati soluta oratione conscriptae in Actis Musei Olomucensis edidi, sic nunc exemplum eius modi vitae versibus indutae lectoribus proponere deliberatum mihi et constitutum est.

Fasciculi anagrammatum, quo Hermanni vita continetur, exemplar mancum (folio C 3 carens), sed tamen, quoad scimus, unicum pars est voluminis a Georgio Mžanský e diversis operibus impressis a. 1622 conglutinati, quod inde ab a. 1960 Pragae in bibliotheca Musei nationalis servatur 57 B 41 signatum. Fasciculus ipse, qui plagulis A⁴B⁴C⁴D² constat, sic inscribitur:

Fasciculus /anagrammatum,/ aenigmatum, symbolorum /aliorumque/ carminum /nominibus et natalitiis/ virorum reverendorum, clarissimo-/rum, humanissimorum veraque/ artium nobilitate praedictorum conscriptorum/ oblatorumque/ celeberrimo/-mo senatui Mielni-/censi, debitae observantiae gratitu-/dinisque pro receptis et recipiendis beneficiis / declarandarum gratia dicatus consecra-/tusque ipsa die conversionis Pauli,/ quae est 25. Ianuarii, anno,/ quo dicendum/ DanDa saLVs beLLo; CzeChICas paX InCoLat Vrbes [1622]/ et nostros spretos bona praestat habere Penates,/ per/ Sigismundum Herman-/num Netolicenum,/ rectorem scholae ibidem etc./ Pragae, typis Pauli Sessii.

Vita auctoris.

[f. C 2a]

Scire cupit quisquis, qui me genere parentes,
me pater Andreas, Barbara mater habent,
et Netolicium vitales praebuit auras,
litterulas patriae tunc schola parva dedit.

5 Deinde Prachaticium, Sutna et Chruda Lunaque passim,
Praga triurbs bina me tenere vice.

Instruxit Mylius, Falco, Vczelinus et ille
Podkostelsky, qui dignus honore gravi.

Hinc Carolina domus me numine dante salutat,

10 Schultissius famulum me cupit esse suum
cuique Facultatis iussu fuit ampla facultas,
laurigeris cinxit tempora nostra comis.

Praefuit inde bona nostra indole Musa puellis
et rexit binum languida palma chorum.

15 Cogebat binae rectorae sumere curam,
Melnicii iam nunc me schola clara tenet.

[f. C 2b]

SCRIPTURAE DISCREPANTIA:

5 Luna: Luxa — passim: possim. — 12 laurigeris: laur igens.

ANNOTATIONES:

3 Netolicium: oppidulum Bohemiae ad meridiem vergentis, patris sermone Netolice nuncupatum. — 5. Prachaticium (Prachatice), Sutna (Sušice) oppida sunt Bohemiae ad austrum versa, Chruda (Chrudim) solis ortum prospicit, Luna (Louny) ad septentrionalem extenditur plagam. — 7 Mylius: M. Martinus Mylius Vodnianus (Z. Winter, Život a učení na partiikulárních školách v Čechách, Praha 1901, p. 124, annot. 3, p. 175, annot. 7, p. 181). — Falco: M. Venceslaum Falconem Piscenum hoc nomine ab auctore

nostro significari coniectura consequimur (De Venceslao Falcone Z. Winter, *ibidem*, p. 221). — Vczelinus: M. Iacobus Vczelinus Lstiboreus (Z. Winter, O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje, p. 208, 554; in indice „Ctiboreus“ pro Lstiboreno appellatur). — 8 Podkostelsky: M. Sigismundus Podkostelsky Boemobrodenus, Z. Winter, Život a učení..., p. 210). — 10 Schultissius: M. Georgius Schultissius a Felsdorf, academiae Pragensis professor (De quo copiosissime Z. Winter, Děje vysokých škol pražských, V Praze 1897; *idem*, O životě na vysokých školách...; vide utriusque operis indicem.). Hi omnes magistri non solum de scholis, sed etiam de litteris bene meriti sunt, quod multa eorum opera in catalogos bibliothecarum relata testantur. — 11 Cuique... facultas: *Idem* Schultissius, qui supra nominatur, decani facultatis dignitate tunc praeditus iuvenes studiosos ad primum philosophiae gradum promovit (Cf. A. Truhlář — K. Hrdina, Rukověť k písemnictví humanistickému = Enchiridion ad litteras renatas perti-nens, p. 271). — 12 Laurigeris... comis: His verbis prima laurea seu baccalaureatus significatur, quo Hermannus 22. die Augusti 1619 donatus est (J. Stáhlík, Z našich dávnověkých škol, Mělnické listy 9 — 1927, n. 40, 7. X. 1927, p. 1. col. 3). 13 Puellis: Est masculinum (puellus); nam puellarum scholis magistro litterarum Latinarum perito opus non erat. — 14 Binum chorum: duas scholas: Antequam Melnicium venit, Strakonicensi scholae praefuit (J. Stáhlík *ibidem*). — 16 Melnicii: Melnicium est oppidum paucis milliariis a Praga distans, nostra lingua Mělník appellatum, cuius civitatis scholam Hermannus inde a 5. die Maii 1621 usque ad 4. Aprilis 1622 moderabatur, qua die senatus Melnicensis rectori universitatis Pragensis nuntiavit Hermannum propter neglectam scholae curam esse dimissum (J. Stáhlík *ibidem* col. 1 et p. 2, col. 1). Nec vero, quo se deinde receperit Hermannus, exploratum habemus. — Reliquam carminis partem, quae parvi videtur esse momenti ad Hermanni vitam cognoscendam, hic describere supersedimus.

ADDENDA:

Praeter carmen supra descriptum his Fasciculi locis Hermanni vita illustratur: A 2ab (Debebam nuper... plura feram.), B 1b (Quis dicet... damna pati.), B 4b, C 1ab. De Hermanno Melnicensem ludum administrante vide: J. Stáhlík, Z našich dávnověkých škol, Mělnické listy 9 — 1927, n. 40, 7. X. 1927, p. 1 s. et n. 43, 28. X. 1927, p. 1.

Fasciculi anagrammatum loci potiores: De flagitiis militum: C 1ab. De discipulis propter terrorem militum discedentibus: C 1a. De bonarum artium detrimentis: A 2a, C 2b. De patriae calamitoso statu et populi aerumnis: A 2a (Et maneant subitis tempora tacta malis.), A 4ab. Reformatae fidei instituta probantur, catholicorum doctrina refutatur: A 3ab, A 4a, B 3b (Est hominum... quaerit opem.). De militibus patria pellendis:

(O Deus.../pelle istam fecem, fac properare necem,/Hi confundantur, qui tristia bella minantur,/fulmine dispereant, quos male parta beant.). De spe felicioris temporis affulgente: A 4b (Nec cernes vultus cupientes saepe tumultus,/hic qui regnabit tempora laeta dabit.).

J. MARTÍNEK

Přednášky JKF 1959–1960

Vojtěch Zelinka, Antika a česká literatura pro mládež

Trocha teorie, trocha praxe [24. IX. 1959]

Výtah z této přednášky byl uveřejněn ve Zprávách JKF 2, 1960, 78–82.

Jaroslav Ludvíkovský, Tadeusz Zieliński

K 100. výročí jeho narození [29. X. 1959]

Přednáška byla publikována ve Zprávách JKF 2, 1960, 86–96.

Stanislav Segert, Nová bádání o Septuagintě

[26. XI. 1959]

Kromě vlastní Septuaginty, díla připisovaného tradicí 70 (72) překladatelům, je nutno do našeho přehledu zahrnout i ostatní řecké překlady Starého zákona. Edice septuagintního textu je patrně nejtěžší úlohou recenzující filologie vůbec, neboť se musí stále přihlížet k různotvarému a různojazyčnému sekundárnímu podání i k hebrejskému originálu. Přesto, že jsou k dispozici znamenité edice některých knih Septuaginty i jiné filologické pomůcky a speciální práce, zbývá ještě řešit mnoho problémů. Filiace rukopisů, charakter hebrejské předlohy i technika překladu jsou stále zkoumány, při čemž se používá nových nálezů textů řeckých i jinojazyčných. Některé z papýrů septuagintních, nalezených v Egyptě, pocházejí již z doby předkřesťanské. Nálezem, který pomáhá řešit některé problémy, avšak otvírá zase nové, je fragmentární svitek řeckého překladu Dvanácti proroků asi z I. stol. n. l., nalezený na neznámém místě v Judské poušti. Velký význam má nová edice hexaplárních fragmentů žaltáře, nalezených v Miláně Mercatim. Ovšem neméně význam mají i nálezy hebrejských rukopisů v kumránských jeskyních, z nichž některé jsou velmi blízké předpokládané předloze septuagintního překladu. Neobyčejně podnětná je teorie Paula Kahleho, podle níž Septuaginta vznikla na základě starších překladů, jež se zachovaly buď ve zlomcích nebo jako varianty v pozdějších textech. Při nynějším stavu bádání není možno ještě mnohé z nadhozených problémů definitivně řešit, nýbrž je nutno stále ještě sbírat materiál z rukopisů i z citátů.

Radislav Hošek, Bohové na scéně staré atické komedie

[28. I. 1960]

Autor ukázal v přednášce na obtíže, které ztěžují poznat světový názor Aristofanův v otázkách náboženských. Ty spočívají jednak v neúplnosti materiálu, jednak v tom, že komické zpracování nedovoluje vždy dobře oddělit komické pojetí od skutečnosti.

Způsob, jakým jsou bohové předváděni na komické scéně, lze ukázat jednak na obecném pojetí bohů v komedii (např. obecné vlastnosti,

řeč, sídla, bohové jako původci společenského dobra a zla), jednak na konkrétních postavách. V přednášce byl podrobněji rozebrán námět návštěvy nebe a podsvětí a vysvětleno i sociální pozadí obou námětů a jejich variant. Z konkrétních postav bohů byl podán obraz Dia v komedii Aristofanově s přihlédnutím ke zlomkům staré atické komedie.

Z materiálu je vidět, že mnohé náměty se objevují i u několika autorů, takže je nutno přihlížet k celému materiálu staré atické komedie a neodmítat zlomky, jak např. dělali někteří badatelé (G. Keller aj.). Obecné užití námětů a motivů ukazuje na to, že šlo o látku vzatou z lidové slovesnosti. V tom je lidovost, např. Aristofanova, charakterizována po stránce formální.

V tom, že mnoha námětů využil básník i v zájmu athénskému lidu, jeví se i obsahová stránka jeho lidovosti.

Jan Martínek, Veršované humanistické skladby o českých panovnicích

(25. II. 1960)

V letech 1540—1620 a v menší míře i v pobělohorském období se v Čechách psaly latinské skladby, které charakterizovaly ve verších vládu jednotlivých panovníků podle jejich časové posloupnosti. Třebaže byly i ve středověku oblíbeny latinské veršované kroniky, jimž se do jisté míry podobá tento humanistický literární druh, přece je nutno hledat jeho vzory především ve starověku. Římský básník úpadkového období Decimus Magnus Ausonius napsal sbírku tetrastichů na jednotlivé římské císaře, nazvanou „Caesares“. O popularizaci jeho díla ve střední Evropě se postaral v první pol. XVI. stol. zvláště vídeňský humanista Ioannes Cuspinianus, který ve stejnojmenné prozaické práci otiskl Ausoniovy verše a připojil i vlastní tetrasticha na ostatní vládců římské říše až do své doby. Ze skladeb našich humanistů o českých panovnicích je možno pokládat za literárně nejzdařilejší Campanovu *Czechias* pro vhodnou uměleckou formu i bystré psychologické postřehy a *Kuthenův Catalogus*, charakterizující ve výstižných epigramech jednotlivá knížata a krále. Pro zjištění historických faktů tyto skladby význam nemají, ale umožňují poznat názory humanistů na českou historii, které se v mnohých ohledech výrazně liší od názorů ostatních generací.

Pavel Spunar, K některým společným otázkám paleografie a klasické filologie

(17. III. 1960)

Přednášející objasnil spoje mezi paleografií a klasickou filologií a upozornil na historii plodné spolupráce, datující se od vystoupení L. Traubeho. Jako doklad společných zájmů obou oborů upozornil na aktuální podněty, jež jsou obsaženy v knize J. Mallona, *Paléographie romaine*, Madrid 1952; kniha rozšiřuje pramennou základnu o analýzu nápisů, a tak přímo zasahuje do epigrafiky. Po vysvětlení hlavních thesů Mallonovy knihy, jež zasahují kriticky do dosavadního stemmatu latinských písem do VIII. stol. n. l., upozornil přednášející na nedosta-

tečné metodické východisko Mailonovo, opírající se jen o formální analýzu písma; proti formalistní „nové francouzské paleografické škole“ byl postaven požadavek zkoumání vývoje písma v souvislosti s vývojem společnosti. Druhým problémem, v němž se střetávají zájmy paleografie a klasické filologie, je studium vlivů struktury jazyka na písmo. Přednášející kritizoval práci A. Gieysztoro, Problem karolínskiej reformy písma (Archeologia 5, 1952—53, 155 nn.), spojující bezprostředně vznik karolínské minuskuly s očistou latiny za doby Karla Velikého, a upozornil naproti tomu na spolurozhodující funkci jazyka (národní literatury) při výběru druhu písma z široké škály písem gotických. Svoji tezi demonstroval na rozdílném vývoji gotických knižních písem v Čechách a Polsku.

Heinz Entner, Aus den literarhistorischen Arbeiten an der Deutschen Akademie der Wissenschaften in Berlin über das Zeitalter des Humanismus und der Reformation in Deutschland

(7. IV. 1960)

Přednášející podal především zprávu o činnosti pracoviště pro dějiny literatury při Německé akademii věd v Berlíně, na němž sám pracuje jako vědecký asistent. Vycházejí ze skutečnosti, že ještě nemáme uspokojivé zpracování dějin německé literatury v období humanismu a reformace, načrtl problémy, s nimiž se pokus o takové zpracování nutně setkává. Tak chybí např. pro XVI. stol. ještě stále obšírná bibliografie. Nedostatečná je také znalost poměru mezi literaturou a jejím producentem z jedné strany a mezi čtenářstvem ze strany druhé. Historický přehled o nákladech a cenách starých tisků by byl pro objasnění tohoto vztahu právě tak významný jako souhrnné statistické údaje o rukopisných fondech. Konečně patří k rozsáhlým a jen málo probádaným oborům také latinská literatura a tzv. odborná próza. Na druhé straně musí být prozkoumáno, jak působily na literaturu společenské poměry té doby, rozbití středověkého feudálního řádu a začátek měšťanského kapitalistického vývoje. Jen na tomto základě nebudeme nuceni se spokojit jen se subjektivním estetickým hodnocením a budeme moci správně historicky zařadit literární dílo, autora nebo celý literární směr. K osvětlení této věci načrtl přednášející obrysy svých vlastních prací o německém raném humanistovi Samuelu Karochovi z Lichtenberga, jehož hodnotily dosavadní dějiny literatury neprávem velmi negativně.

Karel Janáček, Filologický přístup k Diogenovi Laertiovi

(26. IV. 1960)

Diogenu Laertiovi, jedinému zachovanému starověkému autoru dějin řecké filosofie, bylo věnováno velmi mnoho zájmu a práce klasických filologů. Jejich pozornost byla však obrácena téměř výlučně ke zjišťování Diogenových pramenů, přímých nebo nepřímých. Dodnes však není dosaženo shodných výsledků. Vedle názorů úplně opačných se vyskytují i zásadní pochyby o řešitelnosti této otázky.

Proto autor přednášky, který pořídil k Diogenovi index, vychází z rozboru jazyka a stylu a ukazuje, že Diogenes má řadu jevů vzácně se vyskytujících v řečtině nebo dosud nezachycených. Tyto znaky jsou jen v partiích, které Diogenes výslovně neoznačuje jako cizí. Nejsou tedy např. v dopisech, závěťích, doslovných citátech, zejména ne v dokumentech Epikurových. Tím je zjištěno, že Diogenes respektuje sloh cizích autorů.

Čestmír Vránek, Čím přispělo vyučování klasickým jazykům k národnímu uvědomění žactva v době okupace

(26. V. 1960)

K patnáctému výročí našeho osvobození byla zařazena tato přednáška, zakládající se na materiálu, který byl v r. 1947 shromážděn péčí odborné komise pro jazyky klasické v Praze z gymnasií v Čechách. Zkušenosti totiž ukázaly, že vyučování klasickým jazykům dávalo hodně příležitostí k udržování národního uvědomění žactva a k paralyzování nacistické ideologie.

Při mluvnické výuce se záměrně využívalo gnómického obsahu četných vět, sentencí a přísloví, které byly v cvičebnicích nebo které si učitel sám vybíral. I do školních úloh se dostaly aktuální náměty, např. na gymnasiu v Hradci Králové po projevu Em. Moravce věta, že „si nikdo nezaslouží větší nenávisť nežli ten, kdo zrazuje vlast.“ Vítanou příležitostí ke kritizování dávalo i nařízené začerňování vět v cvičebnicích a čítankách, které se nesrovnávaly s ideologií fašismu. Zvláště pak četba a exegeze poskytovala nepřehledné možnosti k poznámkám a výkladům, jimiž čtené ukázky byly aktualizovány ve smyslu pacifistickém, humanitním, protinacistickým a protihitlerovským. Patří sem úryvky, které přímo volaly po konfrontaci (Caesar, BG VI 23; Tacitus, Germ., Ann. II 14), ať už šlo o celkové hodnocení doby (III. řeč Démosthenova proti Filipovi, Tacitus, Hist. I 2—3) nebo o hodnocení historických postav (např. Tacitus, Ann. IV 34—35 o Cremutiu Cordovi, Agricola 2 aj.). V ovzduší protektorátu mocně působila četba Sofokleovy Antigony, aktualizace Tyrtalových a Kallinových elegií nebo postava Sokratova z jeho projevů v Platónově Apologii (zvl. 32) nebo v Kritonu (zvl. 50). Z filosoficko-etických spisů Ciceronových a Platónových bylo čerpáno mnoho pro mravní, charakterovou a vlasteneckou výchovu mládeže, které byly stavěny za vzor osobní statečnosti postavy Arrie a Paeta, Corellia Rufa z četby Plinia nebo Scaevoly z Livia. Často byl též připomínán Pliniův list VIII 24 jako protiklad k tomu, jak se fašisté chovali ke kulturním národům, nebo Liviova stať o prohlášení svobody řeckých obcí. Též aktualizace četby ukázek z Hérodota, Odysseie, Vergilia, Horatiových Římských ód apod. posilovala u žáků víru ve vítězství naší spravedlivé věci. Mohutný závěr Tacitova Agricoly dal příležitost ke srovnání s parafrází v spisku Pavla Ješina z Bezdězí na paměť 27 vůdců bělohorského odboje i s odrazem Tacitovy myšlenky v apostrofě císaře Ferdinanda II. v tomto díle. Výklady o překladech z Homéra daly opět příležitost využít parenetických hodnot

vlastenecké předmluvy Jana Nejedlého k I. zpěvu Iliady, stejně jako Horatiova óda „Exegi“ umožnila paralelu s Puškinem a Hviezdoslavem. Klasičtí filologové uváděli při historické četbě začasť na pravou míru i přerukování historie a převzali částečně úkol seznamovat žáky se základy filosofického myšlení a s filosofickým pojmoslovím. Překládání z latiny a řečtiny se stávalo stálým strážcem jazykového uvědomění Žáků a k veřejným produkcím žákovským saháno s oblibou k antickým námětům a kusům, které spíše unikaly protektorátní cenzuře. Těmuh účelu sloužila i hojná kolportáž cenných překladů z antických literatur, a to zvláště v době, kdy byly zavírány žákovské knihovny.

Za protektorátu šlo české škole především o výchovnou složku, zaměřenou na pěstování mravní odolnosti, na udržení národního uvědomění a buzení optimistické víry ve vítězství práva. Z materiálu, shromážděného od učitelů klasické filologie, plyne, že se při výuce latině a řečtině úspěšně využívalo k utužování této národní solidarity vnitřního odporu rozličných prostředků a příležitostí, které zvláště četba a výklad autorů poskytovaly.

Friedmar Kühnert, Umfang und Inhalt der *ἐγκύκλιος παιδεία* im griechisch-römischen Altertum und die antiken Enzyklopädien der artes liberales
(3. VI. 1960)

Résumé této přednášky je otištěno mezi přednáškami brněnské po-bočky na str. 48.

Ladislav Vidman, Antické památky v Albánii

(16. VI. 1960)

Zkrácené znění této přednášky bylo publikováno ve Zprávách JKF 2, 1960, 109—119.

Dimitrij Papas, Mezníky v novořecké literatuře — Kostis Palamas

(29. IX. 1960)

Literární dílo Kostise Palamase je jedinečné v novořecké literatuře co do svého rozsahu. Básník od r. 1886 až do r. 1935 uveřejnil 19 básnických knih a jedna básnická sbírka vyšla až po jeho smrti v únoru 1943. Kromě básnického díla zanechal Palamas i rozsáhlé prozaické dílo, obsahující povídky, jedno drama a mnoho fejetonů, a dílo literárně vědné a literárně kritické.

Tím vytvořil Palamas, kterého Romain Rolland nazval v r. 1930 největším z žijících básníků Evropy, druhý mezník v novořecké literatuře po Solomosovi. Z hlediska formy uskutečňuje Palamasova tvorba nejpokrokovější tvarové tendence literárního demotikismu z doby řeckého národního obrození v nejpnějších mistrovství jejich vyjádření, spojujíc na novém základě, ještě širším než u Solomose, na základě lidového jazyka (demotiki), všechny řecké básnické tradice s tvořivým osvojením básnických výbojů i cizích. Pokud se týče obsahu, odráží Palamasovo dílo nej-

širší zájmy od nejprostších věcí všedního života až k nejvyšším společenským a národním zájmům a nejbzdálenějším sférám lidského myšlení.

Básník v jedné ze svých básní, obsažené v jeho předsmrtné sbírce, nám správně charakterizuje své dílo takto: „Nic v mém básnictví nestojí mimo život. Jsem básník své doby a svého národa, jsem básník všech dob.“ Kromě významu básnické formy, pro niž si Palamas vysloužil vůdčí místo v hnutí literárního demotikismu a přispěl v největší míře k vytvoření literárního lidového jazyka, i obsah největší části jeho díla mu propůjčuje titul básníka své doby a svého národa a jeho mnoho částí i titul básníka všech dob.

Palamas svým dílem, které vytvořil v době revolučního vzestupu řecké buržoazní třídy, bojově vyjádřil sociální, duchovní a národní ideály této doby, obsažené v pokrokovém hnutí demotikismu. A tyto ideály v oné době byly ideály a požadavky celého národa, neboť řecký národ bojoval za dokončení svého národního osvobození a uskutečnění demokratických přeměn ve společenském a politickém životě. Přes různé ideologické nesrovnalosti a rozpory svým optimismem a pevným sepětím se životem, svým hlubokým humanismem může i dnes povzbudit k boji za ideály demokracie a míru.

Jan Pečírka, O některých otázkách krize athénské demokracie

{20. X. 1960}

Cílem přednášky bylo objasnit obecnou problematiku krize athénské demokracie a zároveň na jednom dílčím úseku ukázat cesty, jež mohou vést k jejímu řešení.

K prvním projevům krize athénské demokratického státu došlo za peloponéské války, kdy se objevují stále se zostřující rozpory mezi demokratickými a oligarchickými skupinami. Ve IV. stol. se pak krize rozšířila i na ostatní řecké městské státy, jak ukazují zvláště výrazně spisy Isokratovy. Platón hovoří o „dvou obcích“ uvnitř každé polis, obci chudých a bohatých; politické dějiny — tak např. volání chudiny po γῆς ἀναδασμός και χρεῶν ἀποκοπή — jeho pozorování jen potvrzují.

Příčiny krize, která byla ve IV. stol. společná řeckým městským státům s nejrůznějším politickým zřízením, není možno hledat v jejich politických institucích. Nelze tedy ani tvrdit, že krizi Athén má na svědomí athénské politické zřízení. Její vysvětlení nutno hledat v tom, co je řeckým městským státům společné, v jejich sociálně ekonomické struktuře. Politická forma jednotlivých států nebyla příčinou krize, určovala jen v jednotlivostech její konkrétní průběh.

Dosud nejlepší definici polis jako sociálně hospodářského celku najdeme v díle O. V. Kudrjavceva. Ten ji definuje jako „občanský kolektiv zemědělců-otrokářů“, jako společensko-hospodářskou formu, jež nejlépe vyhovovala potřebám společenského vývoje od doby „vzniku a počátečního vývoje otrokářského řádu, protože ekonomicky zajišťovala občanu podíl půdy, nutný pro jeho existenci a reprodukci jako občana,

politicky pak zajišťovala vládu nad otroky, čímž umožňovala občanům otroky vykořisťovat a věnovat se řízení státu a válce“. Stručně shrnuto, byla polis „nejmasovější organizací otrokářů, opírající se o existenci vlastnictví půdy u převážné většiny občanů.“ V této definici je vystižen vnitřní protiklad v podstatě polis, který byl hybnou silou jejího vývoje: Protiklad mezi zásadní rovností občanů — vlastníků půdy, zděděnou z předstátní společnosti a změněnou v rovnost otrokářů, a mezi vývojem otrokářství, pro jehož podporu je této rovnosti a semknutosti využito a jež ji nakonec ruší, protože vede k vytvoření sociální nerovnosti uvnitř občanského kolektivu. To odpovídá i stanovisku Marxe, který v Kapitálu upozornil, že základem antických městských států v jejich nejlepší době byli svobodní výrobci.

Ke krizi polis tedy dochází tehdy, když působením otrokářství a jím plozených ekonomických jevů, především zbožní výroby, dochází k rozkladu společenské základny polis, tj. svobodných výrobců. Máme doklady o tom, že k tomuto vývoji došlo právě v V. stol., kdy otrocká práce začala vážně konkurovat práci svobodné.

Jaké máme doklady, že skutečně existovalo nerozlučné sepětí mezi právem být členem občanského kolektivu polis a právem vlastnit v polis půdu? V historické době bylo toto sepětí zachováno jen ve Spartě (systém klárů státní půdy), při zakládání kolonií (kléry, dělené losem mezi všechny kolonisty) a nepřímo ve zřízení některých utopických států ve IV. stol. (zvláště, ale nejen, u Platóna). V ostatních státech — i v Athénách — existovaly v historické době už jen některé rysy sepětí mezi občanstvím a půdou, a to jednak ve formě zásady, že půdu v polis může vlastnit jen její plnoprávný občan, jednak že jen vlastníků půdy je plnoprávným občanem. První zásada je doložena přímo i nepřímo jako obecně platná; teprve koncem V. a ve IV. stol., tedy na počátku krize polis, se porušuje a jednotlivým zasloužilým cizincům se uděluje právo vlastnit půdu v cizí polis. Druhá zásada platila podle názoru řady badatelů v Athénách až do doby Solónovy či Peisistratovy. Konečně svědčí pro úzké spojení vlastnictví půdy s členstvím v občanském kolektivu řada opatření, omezujících zcizování občanské půdy. O tom máme jednak výslovné svědectví Aristotelovo, jednak řadu dokladů nepřímých: Tak teprve od počátku IV. stol. př. n. l. se začíná objevovat hypotéka na nemovitě vlastnictví v Athénách (zástavní kameny), tzv. δίκη ἑξουμλης chránila půdu athénskeho občana před vyvlastněním, pokud mohl žalobce zhojit své finanční nároky na jeho movitém majetku, a konečně existovala (v Athénách i jinde) zvláštní pravidla pro publicitu prodeje nemovitostí (Theofrastos).

Byla tedy krize athénské demokracie jen projevem krize městského státu všeobecně. Ta pak byla způsobena rozkladem základních sociálně hospodářských vztahů polis, zvláště pak antického vlastnictví půdy, vázaného na členství v občanském kolektivu polis.

(24. XI. 1960)

Název Betlémská kázání se ujal pro sbírku Husových kázání z let 1410—1411, kterou vydal V. Flajšhans v l. 1938—1942 z rukopisu UK III B 20 (K) z druhé čtvrtiny XV. stol. a KNM XVI F 4 (M) asi z první čtvrtiny XV. stol. Kolem této sbírky se rozvinul spor, který se týkal jednak datování jednotlivých kázání, jednak jejich vzniku. V. Flajšhans projevil názor, že tu běží o zápisy posluchačů, kteří si přímo v kapli zapisovali latinsky české kázání a doma záznam doplnili s použitím starších Husových materiálů. Naproti tomu V. Novotný označil tuto sbírku za přípravu ke kázáním, a tak se na ně hledí většinou i dnes.

Z argumentů Flajšhansových je možno odmítnout jeho důkaz z českých slov. Česká slova a věty jsou i v jiných Husových sbírkách, s léty jich přibývá. Úvody však i způsob citace odlišují skutečně Betlémská kázání od jiných. Naopak pokyny pro kazatele, uváděné na četných místech, jasně dokazují, že máme před sebou přípravu pro kazatele. Problém je tedy značně složitý. K tomu přistupuje, že mezi textem obou základních rukopisů jsou mimořádně velké rozdíly, jejichž rozsah není z Flajšhansova vydání a jeho stručného kritického aparátu patrný. Problém vzniku Betlémských kázání bude možno řešit po všestranném prozkoumání. Za první krok považují podrobné srovnání obou recenzí po stránce obsahu a jazyka, tj. stylu, mluvnice i slovníku. Zjistila jsem jednotlivé zvláštní rysy každé recenze, věcné i formální. Ukazují na dvě osobnosti, charakterizované vlastním způsobem myšlení i vyjadřování.

V Betlémských kázáních se živě obráží boj mezi českou reformní stranou, vedenou Husem, a mezi oficiální církví. V recenzi M lze pozorovat větší bojovnost. Recenze K užívá mírnějšího tónu, naproti tomu však určitěji vyjadřuje požadavek Vikleřův, aby světská moc trestala kněze odnímáním majetku. Recenze M obsahuje dále značný počet aktuálních narážek, které se vztahují přímo k Husově osobě nebo k době, kdy Hus kázání pronášel. Určité rozdíly se projevují i v zájmu kazatele o různé společenské vrstvy a skupiny: v M je vřelejší vztah k chudým, živější zájem o život venkovského lidu i městské chudiny, zřetelnější vztah k universitě; recenze K věnuje více pozornosti šlechtě a řemeslníkům. Biblické příběhy vypravuje M zpravidla obšírněji, užívá více názorných příkladů a podrobněji líčí zvyky své doby.

Pro Husa je charakteristické úsilí odvádět věřící od primitivního, vulgárně materialistického myšlení v oblasti náboženství. S tím souvisí i jeho boj proti nadměrnému kultu svatých. Věřící nemají stavět světce na roveň Bohu, mají v nich vidět jen příklady ctnostného života a ctíti je tím, že je budou následovat v napodobení Krista. Obě recenze věnují stejné úsilí této výchově, ale každá se zaměřuje na jinou stránku věci: M bojuje především proti víře v zázraky, připisované světcům, a proti zvyku modlit se k nim za splnění jednotlivých konkrétních přání. K se vyslovuje proti nadměrnému ctění ostatků a proti propagování světců ze

zištných důvodů. Zvláště K často zdůrazňuje, že správně uctívá světce jen ten, kdo se řídí jeho dobrým příkladem.

Vedle těchto rozdílů v obsahu lze zjistit mezi recenzemi zřetelné rozdíly ve způsobu podání. Projevují se zejména v kontaktu kazatele s posluchačstvem, v zastoupení dramatického prvku, v logičnosti stavby, ve vyjadřování protikladů a v poměru obecného a zvláštního.

Pokud běží o slovní zásobu, zkoumání substantiv, adjektiv a sloves, utvořených suffixací v pozdně antické a středověké latině, přineslo srovnání důkaz o značné různosti lexika obou recenzí.

Na závěr je možno říci, že obě recenze pocházejí od různých osob, jak ostatně poznal už Flajšhans. Protože je recenze M dosti blízká mluvené řeči, mohl být jejím základem i záznam, zpracovaný však dodatečně jako příprava pro vlastní kázání zapisovatele či někoho jiného, nebo mohly být základem Husovy materiály, doplňované podle záznamu. K se jeví spíše jako pozdější zpracování snad téhož základu, nikoli však recenze M, jinou osobou.

Brno

Jaroslav Ludvíkovský, Tadeusz Zieliński

K 100. výročí jeho narození (16. XII. 1959)

Přednáška byla publikována ve Zprávách JKF 2, 1960, 86—96.

Jaroslav Kudrna, K otázce recepce Aristotelovy Politiky ve XIII. stol.
(9. III. 1960)

Recepce Aristotelovy Politiky ve XIII. stol. nebyla náhodná, nýbrž souvisela bezprostředně s rozvojem západoevropské společnosti vrcholného feudalismu, především s existencí měst. Feudální ideologové hledali v Aristotelově učení oporu, jak se z pozic feudální třídy vyrovnat s existencí měst a městského hospodářství, jak se vyrovnat s faktem prosté zbožní výroby, a jak ji podřídit zájmům feudálů. Aristotelovy názory nebyly přejímány pasivně, nýbrž feudální ideologové, především církevní, je přizpůsobovali současným požadavkům společnosti. Proto řadě Aristotelových pojmů se dostalo nového obsahu. Tak např. Aristotelova *κώμη* byla Tomášem Akvinským i ostatními církevními ideology vykládána jako součást města. Tomáš Akvinský vycházel pak při rozboru města a městských institucí především z italského města XIII. stol. Vyrovnává se s existencí městského státu, na město hledí jako na nejdokonalější společenství in oeconomicis, popírá však, že by město a hlavně měšťané mohli být počítáni mezi vládnoucí třídu. Na rozdíl od Aristotela však připouští, že politická práva ve městech mohou mít řemeslničtí mistři. Tomáš vyzdvihuje z Aristotela především ony prvky, které pomáhaly udržet status quo. Naproti tomu ideologové měšťanstva, na prvním místě Marsilius z Padovy, využívají z Aristotelova učení oněch prvků, jimiž bylo možno zevšeobecnit současný stav v italských městských státech. Marsilius upravuje tak podle zkušenosti italského městského státu Aristotelovo učení o vládě lidu, z větší části využívá Aristotelova genetického hlediska k veřejnému výkladu městských institucí.

(25. V. 1960)

Hodnocení Lukiána v pracích novodobých autorů je namnoze protichůdné. Příčinou toho je jednak rozdílný postoj těchto autorů k ideovému zaměření Lukiánova díla, jednak to, že v díle Lukiánově se odrážejí rozpory jeho doby. Obzvlášť zřetelné je to v jeho postoji k náboženství vůbec a ke křesťanství zvláště. Lukián nekritizuje křesťanství nijak ostře; důvodem není nějaká jeho přízeň ke křesťanům, nýbrž jeho lhostejnost vůči nim — tj. lhostejnost vůči osudům římské říše (poučuje o tom nejlépe srovnání Lukiána s Kelsem, horlivým zastáncem římské myšlenky). Srovnání s kritiky polyteistického náboženství (epikurovci a kyniky, jakož i s křesťanskými apologety) ukáže, že v podstatě jde Lukián s epikurovci a kyniky, tj. kritizuje polyteistické představy „zprava“, třebaže ne hluboce filosoficky.

Friedmar Kühnert, Umfang und Inhalt
der ἐγκύκλιος παιδεία

im griechisch-römischen Altertum und die antiken Enzyklopädien der artes liberales

(1. VI. 1960)

Otázka, zda systém sedmi svobodných umění, jenž je znám z pozdní antiky, se vyskytoval v této formě již v klasickém starověku, a od kdy lze tento systém prokázat, dá se řešit jen na základě co nejúplnějšího přehledu, jak jsou u jednotlivých řeckých a římských spisovatelů sestavena ἐγκύκλια μαθήματα, případně artes liberales. Takový přehled ukáže, že alespoň v teorii nebylo rozdílu mezi ἐγκύκλιος παιδεία a artes liberales u Římanů, dále pak, že od konce IV. stol. př. n. l. až do konce antiky se počítalo s nepatrnými odchylkami do ἐγκύκλιος παιδεία týchž sedm oborů. Působení tradice bylo tak silné, že okruh encyklopedických oborů, jednou stanovený, nemohl být dále rozšiřován, i když požadavek rozšířit tradiční orbis disciplinarum byl oprávněný.

Nejstarší encyklopedie artes liberales, o níž víme, jsou Disciplina-rum libri M. Terentia Varrona. Teprve v druhé pol. IV. stol. n. l. následují encyklopedie Augustinova a Martiana Capelly a konečně na konci antiky encyklopedická díla Cassiodorova a Isidorova. Teprve v relativně pozdní době byly obory, zastoupené v ἐγκύκλιος παιδεία, traktovány dohromady a systematicky, a to výlučně u latinských spisovatelů. To lze vysvětlit tak, že encyklopedie se svým shrnutím a popularizací vědeckých výsledků k praktickému použití je speciální římský literární druh.

Přednášející uzavřel svůj výklad krátkým popisem charakteristických vlastností pozdně antických encyklopedií Martiana Capelly, Augustina, Cassiodora a Isidora.

Připravovaný slovník středověké latiny v českých zemích

O možnosti spolupráce ČSR na evropském slovníku středověké latiny se jednalo již v r. 1923, ale k ustavení komise, která položila základy k vypracování slovníku středověké latiny v českých zemích, došlo teprve v prosinci r. 1930 na podnět profesora srovnávacích dějin literatury Karlovy university V. Tilleho. Komise byla čtyřčlenná a byla ustavena při III. třídě bývalé České akademie věd a umění (ČAVU). Jejím prvním předsedou se stal prof. V. Tille a v této funkci setrval nepřetržitě řadu let. Nově zřízená komise se usnesla, aby byl v ČSR zpracován diferenční slovník středověké latiny na základě vyexcerpovaného materiálu z písemných památek z r. 1000 až 1500 s vyloučením humanistických spisů 15. stol. Komise se postarala o vypracování soupisu pramenů, které měly být pro slovník excerpovány, i o finanční zabezpečení práce na tomto díle.

S excerpčními pracemi, které řídil dlouhou řadu let profesor B. Ryba, bylo započato v r. 1934, a to podle jednotných zásad ústředního komitét (Commission du Dictionnaire du Latin Médiéval) a podle nich je prováděna excerpce dodnes. Za základ excerpce však byl vzat slovník K. E. Georgese Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. Do 17. listopadu 1939 pracovali na excerpci jednak honorovaní excerptoři, jednak členové semináře klasické filologie na filosofické fakultě Karlovy university, jejichž práce honorována nebyla. Vyexcerpovaný materiál, původně ukládaný v seminární pracovně klasické filologie jmenované fakulty, byl po zavření českých vysokých škol v ČSR umístěn v místnostech ČAVU v budově Národního musea v Praze. V r. 1940 byl všechn materiál zařazen do jedné abecedy dvěma bývalými vysokoškolskými studentkami, které komise přijala jako trvalé síly na excerpční práce a omezila počet honorovaných excerptorů. Tyto pracovnice pracovaly na úkolech komise v r. 1940—1945, v r. 1945—1952 počet pracovníků kolísal. Soustavně pracovala v těchto letech na excerpčních pracích pouze jedna pracovnice. Mimo to pracovali na excerpci v prvních poválečných letech opět členové semináře klasické filologie na filosofické fakultě KU. Od r. 1953 pracují na slovníku tři pracovnice v Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská Československé akademie věd (ČSAV). Při zřízení naší dnešní nejvyšší vědecké instituce byl převzat z bývalé ČAVU i úkol vypracovat slovník středověké latiny v českých zemích a jeho vypracováním bylo pověřeno jmenované pracoviště. Kabinet je připojen k sekci jazyka a literatury ČSAV (VIII. sekce) a vedoucím byl od založení až do posledního dne svého života akade-

mik A. Salač, který byl členem komise pro vypracování slovníku středověké latiny již v bývalé České akademii věd a umění.

Pokud jde o postup práce na našem slovníku, byla v r. 1950 dokončena excerpce vydaných textů. Podle rozhodnutí ústředního komitě z r. 1933 byly excerpovány i Vatikánské listiny. Mimo vydané texty byl vyexcerpován i dosud nepublikovaný listinný materiál, a to přepisy listin pražského archivu zemského, musejního a městského, pražských archivů klášterních a archivů některých klášterů mimopražských. Koncem r. 1950 bylo započato s excerpčí rukopisů. Excerpují se výhradně rukopisy české provenience do r. 1500. Zcela ojediněle jsou excerpovány i některé rukopisy z doby krátce po r. 1500, pokud je z nich získáván materiál, který bude cennou pomůckou pro vlastní zpracovávání slovníku. Naše země je jediná, kde se pro slovník středověké latiny excerpují i rukopisné prameny. Dosud byly vyexcerpovány rukopisy Archivu hl. města Prahy, Knihovny Národního musea a Universitní knihovny v Praze. V současné době se pracuje na excerpci rukopisů Pražské kapitulní knihovny a mimo to se excerpují i některé rukopisy nejdůležitějších mimopražských knihoven a archivů. Téměř všechen vyexcerpovaný materiál (asi 450.000 lístků) je zařazen do jedné abecedy. Mimo excerpce se pracuje v posledních dvou letech na podrobné kartotéce jednotlivých hesel. Podle současného stavu prací lze počítat s tím, že bude během příštích dvou let dokončena excerpce i kartotéka hesel a bude možno přikročit k vlastnímu zpracovávání jednotlivých hesel. V letošním roce jsou zpracovávány latinsko-české glosy pro Staročeský slovník Ústavu pro jazyk český ČSAV.

Spolupráce s ústředním komitě, která byla v r. 1939 přerušena, byla znovu navázána v r. 1957, kdy se předseda VIII. sekce ČSAV akademik J. Průšek zúčastnil výročního zasedání komitě v Bruselu. Ze zápisů z tohoto zasedání jsme se po dlouhé řadě let dověděli o stavu prací na slovnících středověké latiny v jiných zemích a od té doby jsme o činnosti komitě pravidelně informováni. Akademik J. Průšek se totiž každoročně účastní výročního zasedání ústředního komitě, kde podává rovněž zprávu o postupu prací na našem slovníku.

A. FIALOVÁ

Starověké dějiny v encyklopedii historie chystané v SSSR

Z iniciativy předních sovětských historiků a na základě usnesení ÚV KSSS přistoupilo státní vědecké nakladatelství „Sovětská encyklopedie“ k velkorysému podniku: vydat rozsáhlou, z marxistického hlediska pojatou encyklopedii všeobecné historie (SIE), určenou pro odborníky i široký okruh čtenářů, kteří se zajímají o dějiny. Encyklopedie obsáhne přes 25 000 hesel ve 12 svazcích po 180 stranách. Hesla střední velikosti budou mít 1400 znaků. U převážné většiny hesel bude poměrně podrobná bibliografie, v níž budou zachyceny základní prameny i významné práce (knižní i časopisecké) o daném problému. Velká hesla budou doplněna přehlednými tabulkami chronologickými, statistickými apod. (např. o ekonomice té které země, osídlení, kultuře atd.), speciální tabulky doplní pojednání o numismatice a metrologii. K heslu *Knihovny* se chystá zajímavá tabulka, z níž se čtenář dozví o všeobecných a zvláštních historických fondech, rukopisných odděleních, unikátních vydáních a o velkých knihovnách SSSR (50—60 knihoven). Dílo bude bohatě ilustrováno a bude mít množství map.

Koncem r. 1959 byl předložen vědecké veřejnosti k posouzení návrh hesláře. Maketa I. dílu je již vytištěna a je v plánu vydat makety všech dílů. Práce se účastní ústavy AV SSSR i akademii svazových republik, university, pedagogické instituty, musea atd. i zahraniční vědci, především ze zemí socialistického tábora. Na I. díle participovalo přes 1000 autorů a téměř 2000 recenzentů. Heslář rozeslaný na 2000 adres domácích i zahraničních měl velkou odezvu. SIE byla nadšeně uvítána a došlo ohromné množství připomínek i návrhů. Mezi odborníky jsou dva protichůdné názory, pokud se týče hesláře: jedni volají po omezení rozsahu hesel ve prospěch jejich kvantity, druzí po zvýšení rozsahu hesel na úkor jejich počtu. Tento problém je nutno řešit analytickou prací a konzultacemi s vědeckými institucemi a specialisty, neboť správný heslář je jedním ze základních předpokladů vysoké odborné i ideové úrovně díla. Je nutno mít na paměti, že marxisticky pojatá encyklopedie nesmí být snůškou jednotlivých článků, nýbrž musí tvořit celistvé, ústrojné dílo, v němž má být dbáno hluboké vzájemné souvislosti a vzájemného doplňování se všech hesel.

Pokud jde o starověké dějiny, bude jim věnováno přes 2500 hesel. Z nich značná část není obsažena ve Velké sovětské encyklopedii. Bude zde zpracován materiál z posledních archeologických

nálezů, jež za uplynulých 15—20 let značně rozšířily i prohloubily naše představy o raných obdobích dějin starověkého Východu, Řecka a Říma. Novinkou ve srovnání s Velkou sovětskou encyklopedií bude pozornost věnovaná historiografii. Speciální hesla vyloží rozličné historické školy, směry a jejich představitelé, při čemž bude obšírněji podán rozbor díla a charakteristika domácích vědců, a to nejen proto, aby vysvětlily úspěchy sovětské historické vědy, nýbrž aby se ukázaly i lakuny v ní, což je významné jak pro praktickou práci učitele a propagandisty, tak pro odbornou práci aspiranta atd.

Pro zpracování hesel o starověkých říších, např. o Egyptě, Řecku, Římě se plánuje tato osnova: 1. zeměpisná poloha, 2. doba prvního osídlení, 3. zvláštnosti předtřídní společnosti na území dané říše, 4. zvláštnosti formování otrokářské společnosti, 5. zvláštnosti sociálně ekonomického i politického vývoje, 6. zvláštnosti forem sociálního i třídního boje, 7. charakteristické rysy kulturního rozvoje, 8. historiografické otázky domácí i cizí — podle bodů 1—7, 9. výčet historických učilišť, seznam časopisů, 10. chronologická tabulka významných událostí a dat ze života a činnosti vládců i významných státních činitelů, 11. bibliografie — významné prameny i důležité práce o historii a kulturní historii dané země. (VDI 2/1960, str. 174—6; Voprosy istorii 9/1960, str. 150—154.)

E. SVOBODOVÁ

Zpráva o ustavení odborné skupiny pro studium středověku

Dne 11. října 1960 se konala v klubovně prezidia ČSAV ustavující schůze odborné skupiny pro studium středověku. Schůze byla svolána z podnětu mladých medievalistů, kteří již delší dobu pocítují nedostatek užšího pracovního spojení a veřejného fóra, na němž by byly přednášeny výsledky vědecké práce a v diskusích řešeny sporné otázky.

Schůzi, jež byla početně navštívena, zahájil vědecký tajemník JKF prof. dr. Varcl, který informoval přítomné o svolení výboru k ustavení skupiny. Následoval stručný referát o budoucí činnosti, který přednesl dr. Spunar. Zejména byla zdůraz-

něna nutnost rozmanitých forem v práci a potřebnost diskusí o nevyjasněných otázkách. Následující rozprava se zaměřila na určení rozsahu pracovní náplně skupiny. Zásadně bylo dohodnuto, že program obsáhne jak témata filologická a literárněvědná, tak i historická. Se-stavení programu, v němž má být položen důraz na otázky zásadní, bylo svěřeno zvláštní komisi. Tajemníkem společnosti, který bude současně členem výboru JKF, byl zvolen dr. Spunar; členy programové komise byli zvoleni doc. dr. Škarka, doc. dr. Fiala, dr. Kamínková a dr. Nedvědová.

—ps—

Nad dalšími čísly časopisu „Vita Latina“

O prvním čísle tohoto časopisu jsme referovali ve Zprávách JKF (1/1960, str. 46n.). Od té doby nám došlo 7 dalších svazčků různého rozsahu a pestrého obsahu. Zastavíme se především u těch příspěvků, z nichž můžeme čerpat některé podněty k oživení hodin latiny na našich školách. Je to především článek Sidneje Morrisse (8/1959, str. 11—14) *Quo modo viva Latina docenda est?* Je zajímavé, že některé metodické prostředky, které autor doporučuje, uváděl z vlastní praxe s. Pech ve svém referátě na Metodické konferenci učitelů latiny (srov. též ZJKF 3/1960, str. 142—9).

Mottem Morrissova článku by mohla být jeho slova: „*Lingua Latina hactenus solum mortua est quatenus ipsi magistri eam enecant.*“ — Autor doporučuje i pro vyučování latině jednak tzv. metodu přímou (*methodus directa*), jednak tzv. metodu aktivní. Podle této metody mají žáci při hodinách latiny co nejvíc latinsky mluvit a latinu poslouchat. Učitel dává žákům příkazy latinsky, žáci si je udílejí navzájem, jsou latinsky tázáni a latinsky odpovídají; jednoduché výklady latinských slov podává učitel rovněž latinsky; žáci sami mají latinská jména a jimi se mezi sebou oslovují. Morris kromě toho doporučuje i překlad z mateřského jazyka do latiny, upozorňování na souvislost mateřského jazyka s latinou i na kulturní hodnoty, za něž Římanům vděčíme, a vyvrací názor, že ti, kdo pěstují aktivní metodu, zanedbávají mluvnici. Při této metodě se totiž věnuje začátek téměř každé hodiny důkladnému nácviku gramatiky, ale tak, aby významná

úloha připadla žákům samým. Žáci chodí dokola po třídě a zpívají substantiva, slovesa, adjektiva, zájmena. Při nácviku prézenta sedí v lavicích a kladou si takovéto otázky: Jeden žák (drže v ruce knihu nebo pero se obrátí na druhého): „*Ego teneo librum; quid teneo?*“ Druhý žák: „*Tu tenes librum.*“ Obrácen k třetímu žáku — „*Quid ille tenet?*“ Třetí žák: „*Ille tenet librum.*“ Jindy chodí jeden z nejlepších žáků po třídě, ukazuje na různé předměty a ptá se jednotlivců: „*Quid est illud?*“ Jindy se rozdělí žáci do malých kroužků, v čele každého je nejlepší žák a procvičuje se svým kroužkem gramatiku a zkouší jeho členy. Je nutno vymýšlet závody, hry, rozmanité gramatické otázky. Za dobré odpovědi z gramatiky dostávají žáci body, které se zapisují do zvláštního sešitu, což podivuhodně zvyšuje jejich horlivost.

Důležitá je latinská četba. S největší péčí je nutno volit vhodný text, aby nejen žáky upoutal, nýbrž odpovídal i jejich věku a zaměření. Mají se v něm dočíst nejen o válkách, povstáních, táboře, ale i o hře, domě, městě. Při četbě doporučuje Morris tento postup: nejprve přečte část textu učitel nebo některý žák nebo více žáků; pak se zapíše do slovníčku nová slůvka; pak se někdy namalují na tabuli malé obrázky a vysvětlují se latinsky, není-li to příliš obtížné (např. načrtne se římský voják a žáci jmenují latinsky součásti jeho výstroje), jinak je nutno vysvětlovat v mateřském jazyce. Obtížnější partie se přeloží do mateřštiny, neboť je nutno dosáhnout všemi prostředky toho, aby žáci textu zcela porozu-

měli. Po tomto jakémisi úvodu vede učitel žáky postupně a po pořádku textem tak, že jim klade četné otázky a žáci latinsky odpovídají. Pak si zapíše do sešitu krátký obsah přečteného, který vypracovalo několik žáků nebo všichni. Jindy se hrají ukázky z divadelních kusů, kterých přináší některé anglické učebnice latiny velmi mnoho, jindy žáci sami dramatizují vhodné texty z učebnice. Podle názoru autora se má při každé četbě přečíst co nejvíce, a to část pomalu a důkladně, část zběžně, pro sám obsah. Nic totiž neotupuje zájem žáků víc, než když přečtou za celou hodinu jen malý úryvek nějakého vyprávění. Přečtou-li však příběh celý nebo alespoň převážnou část, i když za pomoci učitelovy, vzbuzuje to v nich představu, že učinili značný pokrok.

Velmi usnadňují učitelů práci některé pomůcky jako jsou *Acta Diurna*, které vydává *Societas Orbiliana* a které žáci na mnoha školách rádi čtou. Žáci mohou psát své vlastní *Acta Diurna* ve formě nástěnných novin. V kterési anglické škole závodili žáci mezi sebou v hledání a zaznamenávání všeho latinského, co je mimo školu: na mincích, sochách, kostelech, známkách atd. V téže škole promítali učitelé latiny žákům filmy a diapositivy, jež ukazovaly vzhled starověké Británie, Olympij-

ské hry, římský oděv atd. K aktivní účasti jsou přitom žáci povzbuzováni tím, že jim učitel při promítání klade otázky týkající se obrazů. Tak je nutno dbát vždy o to, aby se žáci aktivně účastnili každé hodiny, neboť chlapci i děvčata mají radost z tvořivé činnosti — ať je to např. náčrt obrázku a jeho latinský popis, jak jsme se o něm již zmínili, nebo zpěv latinských písní, dramatické předvedení některé čtené partie nebo latinské rozkazy spolužákům. Nesmíme trávit hodiny latiny tím, že po celou dobu vysvětlujeme jeden suchý gramatický problém, nebo že rozcupujeme pár latinských veršů nebo přeložíme 10 sentencí do latiny. Hodiny latiny musí žáky bavit, poskytovat jim nové vědomosti, posilovat a umocňovat jejich duševní schopnosti.¹⁾

Jiné příspěvky uveřejněné ve VL nás přivádějí k úvaze, nebylo-li by ku prospěchu zpestřit naše učebnice a čítanky trochou mluvené latiny, při níž bychom se ovšem omezili na klasické výrazy a nezatěžovali žáky slovy nově utvořenými. Tak přináší např. č. 3/1958, str. 12—23 v moderních jazycích běžný konverzační námet „Ranní vstávání“ (*Surrectio matutina*) v latinském a francouzském znění (autor: J. M. Mir, Španělsko). Popisuje se tu v 1. osobě ranní toaleta, oblékání a snídaně. Pod ča-

---

1) Článek Morrisův obsahuje mnohé cenné podněty, jimiž by mohli i naši učitelé oživit vyučování latině (využití audiovizuálních pomůcek, aktivní účast žáků na vyučování, zradostnění vyučování např. zpěvem písní apod.). Zásadně je však třeba odmítnout ty metodické postupy, při nichž se autor opírá o tzv. metodu přímou, která v soulase s idealistickými názory buržoazní psychologie a filosofie usiluje o okamžité vytvoření přímých asociací mezi jevy okolního světa a cizím jazykem a vylučuje tedy při sémantizaci cizích slov mateřský jazyk z vyučování. Podle marxistické pedagogiky je

rou se uvádějí nově tvořená slova latinská s překladem španělským, francouzským, italským, anglickým a německým a s odkazy na příbuzná slova u antických autorů a na moderní dvojjazyčné slovníky, např. maďarsko-latinský, německo-latinský, italsko-latinský a jiné pomůcky. Pro názornost uvedeme krátkou ukázkou [kursivou jsou vyznačena nově tvořená slova]:

Multo mane e lecto surgo.

Horologium excitatorium prostat in *mensula cubiculari*. Hora septima tintinnabulo horologii e somno excitor. Non numquam cum evigilio mihi oculi graves sunt, et quasi plumbeum gerere caput mihi videor. Sed sopori matutino numquam indulgeo; statuta hora surgo.

O někdejší funkci latiny jako živého jazyka, na kterou často zapomínáme, nás přesvědčí svěží latinský dialog mezi praktickým lékařem, který přijel z ciziny navštívit jedny z našich nejstarších lázní — Trenčanské Teplice — a mezi lázeňským lékařem [*Colloquium inter medicum practicum et balnearium*, 3/1958, str. 34—39, autor: Frater Ignavus [= prof. Lenoč], Praga, Czechoslovakia]. Jednoduchými, snadno srozumitelnými větami vykládá tu lázeňský lékař svému kolegovi o léčebných prostředcích, jež lázně poskytují, povaze mi-

nerálních vod, jejich léčivých účincích, teplotě pramenů, staviteli lázní atd. Takový rozhovor by jistě žáky zaujal a dal by se snadno dramatizovat.

V č. 5/1958 nás zaujme latinské zpracování několika témat literárních, a to zejména životopisu Ovidiova a jeho literární tvorby (str. 37 až 42) a Plutarchových Srovnávacích životopisů (str. 42—45) od P. Mangeota. Články jsou psány v krátkých, většinou hlavních větách, v životopise Ovidiově se uvádí několik kratičkých životopisných dokladů z jeho básní. Druhý článek objasňuje politický cíl Plutarchových Životopisů a jejich pozdější osud a vliv. Je tu množství užitečných termínů literárních. V témže čísle (str. 59—62) pojednává P. Mangeot o olympijských hrách (pověst o jejich vzniku, doba konání, podmínky aktivní účasti, druhy závodů, odměny, Feidiova socha Dia Olympijského, zničení Diova chrámu r. 426 n. l., poškození posvátného areálu zemětřesením, obnovení olympijských her v nové době, vykopávky v Olympii, Ernst Curtius).

A konečně by snad neubrало na vážnosti našemu předmětu ani to, kdyby si naši žáci mohli ve své učebnici přečíst občas i humornou příhodu, jako je např. *Rusticus aulicos irridet* od M. Molina (4/1958,

---

však zásada uvědomělé opory o mateřský jazyk neoddělitelnou součástí vyučování cizím jazykům, a tedy i latině (srov. O. Chlup, Středoškolská didaktika, Brno 1935, str. 212: „... vyučování latině i moderním jazykům bude důsledně vycházeti z mateřského jazyka.“). Jde-li o seznámení žáků s novými výrazy, musí být východiskem pro osvojení český ekvivalent slova, názor je jen oporou. Nelze proto např. souhlasit s malováním obrázků a vysvětlováním jen latinsky, jak to autor doporučuje, jde-li o nové výrazy. (Poznámka A. Hakenové, VÚP).

str. 37n.) — vtipné vyprávění o venkovanu, který své touze spatřit krále obětoval všechny své peníze, a když se pak přesvědčil, že i král je jen obyčejný smrtelník, trpce litoval svého činu, tím spíše, že zůstal ve městě bez peněz, o hladu a sužován bolestí zubu. Nakonec však zvítězil selský důvtip a podařilo se mu přelstít knížecí služebníky, takže se nejen na jejich útraty najedl, nýbrž i zbavil bolavého zubu. V témže čísle (str. 26—31) čteme veselý příběh o ukradeném a znovu nalezeném cvičeném psu, kterého identifikuje jeho pán před soudem pomocí hořící svíčky a hesla „*Candelabrum*“ (autor: Emile Lacourt, latinský text s francouzským překladem). Anekdoty z humoristických časopisů přeložil Gérard Cotton (5/1958, str. 90n. „*Paululum rideamus*“). Uvedeme dvě ukázky:

„*Nec rhumi pocillum nec cigaretam accipere vis? ... Sed age, forsitan est tibi aliquid in votis aliud*“, *ajébat magistrátus cuidam condemnato, quinque minutis ante summum supplicium ejus.*

„*Nempe, Domine Iudex*“, *is respondit, „a pueritia tota semper mente ad linguam Hebraicam discendam incubui ...“*

Autoraedarius quidam cum albis alis ornatus Sanctum Petrum adiret, a paradisi Janitóre „Quidnam tibi Domine, accidit?“ interrogátus, inter lacrimas subridens respondit: „En hoc tantum, Sanctissime: duas vix abhinc minutas cum uxóre secundum Mosae ripam autoraedam beátus regébam. Ecce subito, cum Namurco appropinquarémus „Carissime“, Johannina inquit suavissima quam potuit voce, „si gubernaculum ad unam

minutam tantum mihi commodare velis, angelus vere sis ...“.

Které z těchto námětů, o nichž jsme tu stručně referovali, jsou použitelné v naší školské praxi, o tom musí ovšem rozhodnout naši učitelé latiny; bylo by jistě s prospěchem, kdyby na tento referát navázala diskuse na stránkách našich Zpráv, v níž by si latináři navzájem sdělili své zkušenosti s různými metodickými prostředky, jimiž ožívují vyučování latině, i své názory na vhodné učební pomůcky.

V našem referátě nemůžeme pomlčet o dvou článcích ve *Vita Latina*, jež se sice netýkají otázek metodických, ale jsou nejvýš výmluvným dokladem o „humanitním“ smýšlení některých zastánců latiny na západě. Oč jde, vyplývá jasně ze srovnání příspěvku N. Casiniho *De catula cui Laika nomen fuit* (6/1959, str. 58—65) a P. Mangeota *Dies historicus* (7/1959, str. 69—71). Casini podle vlastních slov „*imaginandi vi adiutus*“ vmýšlí se do duševních pochodů Lajčiných, což se nepodařilo „*eruditissimis viris, numeris computationibusque intentis*“ a ústy Lajčinými vytýká člověku jeho zpurný zásah do pravomoci „*divini Artificis*“, jeho opovrhování hranicemi přírody, jeho boj proti všem živlům. Končí výhrůžnou předpovědí, že se naplňuje věštba Eddy o psu (*Fenris*) chrlícím oheň, jenž bude brázdit s plameny a vražděním blankytné prostory, až bude svět přiveden v konečnou záhubu. Jak srovnat chmurná slova Casiniho s jásovou apoteosou onoho „historického okamžiku 16. 7. 1945, kdy vybuchla první atomová bomba u Trinity v New-Mexiku, o němž praví P. Mangeot: „*Cullibet est per-*

suasum momentum historicum et inauditum adesse et somnium perantiquum fore verum, quo homo tantas vires tantamque (sic!) in res creatas imperium esset adepturus, ut materiam suo fingat arbitrio atque formet.“ A účinek této „tvůrčí“ činnosti? „*Omnis in 15 km circuiti (sic!)*

vita prorsus deleta et extincta. Arena caloribus summis in genus quoddam vitri concreta et mutata. Ultima explosionis efficacia in locis 75 km distantibus observata et persensa . . .“

Domníváme se, že komentář k těmto dvěma projevům naši čtenáři nepotřebují.

E. SVOBODOVÁ

Ze zahraničních vědeckých společností

KONFERENCE O KLASICKÝCH STUDIÍCH V EFORII

Může-li být zpráva o konferenci, jež byla pořádána v rumunské Eforii, malém lázeňském městě na pobřeží Černého moře, jižně od Konstace, podávána v rubrice, věnované informacím o činnosti zahraničních vědeckých společností, je to proto, že její pořadatelkou byla vlastně rumunská společnost pro klasická studia (Societatea Română de studii clasice). Že se mohla něčeho takového odvážit, bylo ovšem umožněno tím, že se jí dostalo velice štědré podpory Rumunské akademie věd, jejížhož úředního aparátu Společnost mohla rovněž užívat.

Podnik to byl grandiózní: jen zahraničních účastníků bylo na 60, ze všech socialistických zemí, hlavně však z Německé demokratické republiky, odkud úřední cestovní kancelář organizovala pro více než 30 účastníků zájmový zájezd za překvapivě nízký obnos (za devítidenní pobyt v Konstace a Bukurešti při cestě vlakem 550 marek, při cestě letadlem 850 marek); vedle toho přijali pozvání na konferenci p. G. Daux, ředitel École française v Athénách a prof. Ron. Syme z Oxfordu. K tomu přistupovalo snad sto účastníků domácích.

Účastníci se sjeli nejprve v Bukurešti, odkud odjeli v neděli, 18. září, do Konstace a odtud do Eforie. Po odpolední prohlídce nových vykopávek v Konstanci bylo ještě večer konáno v Ústředním klubu (Clubul central) v Eforii slavnostní zahájení. Druhý den, v pondělí, pak již začala pracovní zasedání konference. Referáty a diskuse byly v zásadě soustředěny kolem tří hlavních témat: vliv řecké kultury na balkánské kmeny, vývoj provincií římské říše v době císařské a antická vzdělanost v době císařské. Jednání konference bylo uspořádáno tak, že při dopolední zasedání byly přednášeny referáty obecnějšího významu před celým plénem, odpoledne pak se účastníci rozcházeli do tří sekcí (historické, filologicko-lingvistické a archeologické). Výjimku tvořil poslední pracovní den, kdy bylo pořadí obrácené. Při těchto jednáních vystoupili všichni tři českoslovenští účastníci: Prof. L. Varcl přednesl před plénem referát (francouzsky), ve kterém se zabýval poměrem Lukiána ke křesťanům; dr. Pavel Oliva z Historického ústavu ČSAV v historické sekci (anglicky) referát o Alföldyho pracích k dáckým dějinám, konečně

dr. Jan Burian z University Karlovy, rovněž v historické sekci, referát [německy] o domorodých kmenech v římských provinciích afrických.

Obsahem konference však nebyla jen jednání o uvedených tématech. Vedle toho organizovali rumunští pořadatelé zájezdy do archeologicky významných míst v rumunské Dobruždi, a to tak, že po každém pracovním dni byl zařazen den těchto exkursí. Tak shlédli účastníci v úterý, dne 20. září, významné a rozsáhlé vykopávky v Histrii, jižně od dunajského ústí, ve čtvrtek, dne 22. září, zajeli do vnitrozemí, do Adam-Klissi, k památníku Trajánova vítězství v 2. dácké válce (*Tropaeum Traiani*) a k prohlídce vykopávek stejnojmenného města z doby císařské, v sobotu konečně navštívili Mangalii, starověkou Kallatidu, kde byl při nedáv-

ných vykopávkách v pohřebišti nalezen řecky psaný papyrus z doby předhelénistické.

Velkorysá podpora, jíž se dostalo pořádající instituci, umožnila tak i našim účastníkům seznámit se s antickými památkami na rumunské půdě dochovanými, navázat plodné styky s řadou rumunských i zahraničních účastníků, popř. předběžně dojednat možnost spolupráce našich klasických archeologů s archeology rumunskými. I spolupráce s jinými institucemi, např. Německou akademií věd v Berlíně, mohla být při těchto setkáních dojednána. — Proto můžeme hledět s velkými nadějemi vstříc další podobné konferenci, která má být uspořádána vědci bulharskými v roce 1962, patrně na jaře

-vv-

OPRAVA TISKOVÉ CHYBY

V článku „Nové slovníky středověké latiny“ ve Zprávách JKF II, 3, str. 125 došlo omylem tiskárny k záměně sedmé a osmé řádky shora. Správný text zní:

Na zasedání této organizace v květnu 1920 podal belgický historik Henri Pirenne návrh, aby byl přepracován a znovu vydán Du Cangeův slovník *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, jehož prvé vydání z r. 1678 zrevidoval a v letech 1840—1850 vydal L. Henschel a naposled vydal L. Favre (1883—1887).

ZE SVĚTA

ITÁLIE

Msgr. dr. Karel Egger vydal nedávno v Římě *Tirolensia Latina*, latinsky psanou knihu, v níž věnuje zvláštní kapitolu Zimním olympijským hrám v Cortině d'Ampezzo. Všechny moderní sportovní termíny jsou tu vyjádřeny latinsky. Kniha byla nadšeně přivítána v 49. čísle „Osservatore Romano“ z 28. 2. 1960. (Gymnasium 4/1960, str. 384.)

-esv-

MAĎARSKO

Polský filolog Oktawiusz Jurewicz napsal po návratu ze studijního pobytu u známého maďarského byzantinisty Moravcsika výstižný článek o pěstování klasické filologie a příbuzných oborů v Maďarsku. Stať byla otištěna v Meandru 15 (1960), str. 189nn. Dovídáme se z ní, že maďarská akademie věd, reorganizovaná r. 1949, svěřila r. 1950 práce v oboru klasické filologie a příbuzných věd v nejširším slova smyslu Komisi klasické filologie. Ediční, překladatelská a vědecká činnost této instituce je úctyhodná, o čemž svědčí výčet hlavních děl jejích pracovníků, který podal Jurewicz ve zmíněném článku. Tyto významné vědecké úspěchy souvisejí částečně také s tím, že se na maďarské půdě zachovalo značné množství hmotných památek antické kultury. Drobné vědecké studie v oboru klasické filologie se vydávají ve dvou časopisech, z nichž jeden je tištěn maďarsky (*Studia antiqua*) a druhý ve světových jazycích (*Acta antiqua Academiae scientiarum Hungaricae*). Mimo akademii věd se v Maďarsku pěstuje klasická filologie na universitách v Budapešti, Debrecině a Segedině.

Z těchto tří vysokých škol má pro antická studia největší význam universita v hlavním městě. Ani na středních školách není pěstování klasických jazyků zcela zanedbáváno. Latině se vyučuje na ústavech humanistického zaměření po 3 hodiny týdně ve čtyřech ročnících. Také řečtina má být brzy zavedena jako volitelný předmět.

-m-

NDR

Odborná komise pro klasické jazyky Krajského pedagogického kabinetu v Lipsku uspořádala v říjnu 1959 za spolupráce university Karla Marxe čtyřdenní konferenci věnovanou dalšímu vzdělání učitelů latiny a řečtiny. Od r. 1945 byli až dosud učitelé těchto jazyků odkázáni většinou sami na sebe, neměli dostatek odborné literatury a dostávalo se jim málo podnětů pro pedagogickou praxi. Nezbytnost takovéto schůze byla kromě toho vyvolána i neodkladnou potřebou vypracovat zásady, na jejichž základě by také výuka klasickým jazykům pomohla svými specifickými prostředky uskutečnit vysoké cíle, jež si klade socialistická škola. Nejprve je nutno přezkoumat obsah učiva, při čemž budou nejdůležitějším kritériem požadavky společnosti, a zároveň rozvinout nové formy metodické. Důkladná výuka jazyková bude sice vždy těžištěm vyučování, ale způsob, jakým bude učitel využívat učebnic i originálních textů, musí být lépe a přesvědčivěji než dosud spojen s výchovou politickomorální a přispívat k vytvoření vědeckého světového názoru u žáků. Aby mohl učitel tyto úkoly plnit, potřebuje sám

získat nejprve nový obraz o antice, který by mu na základě nejnovějších výsledků vědy poskytl celkový přehled a dal mu hojně popudy pro školní práci. K tomuto cíli byly v Lipsku zaměřeny četné přednášky a zpráva o nejdůležitějších referátech přednesených na mezinárodním sjezdu historiků uspořádaném Německou historickou společností v Altenburgu [o sjezdu bylo referováno ve ZJKF II/1, 1960, str. 54]. Kromě toho se učitelé seznámili s latinskými texty (*Lateinische Lesebogen*), které vydal Krajský kabinet v Lipsku; obsahují žákům přístupné ukázky z odborné přírodovědecké a technické římské literatury, jež mohou zajímavým způsobem obohatit vyučování i přispívat k polytechnisaci školy. Všechny tyto texty byly již rozebrány, takže učitelé ihned začnou na jejich základě shromažďovat cenné zkušenosti ve školské praxi. Dále vyslechli účastníci konference referát o přednášce prof. Paraina z Paříže „Le problème de la diffusion réelle des progrès techniques dans l'agriculture antique“ a magistra Kolendo z Varšavy „La moissonneuse gauloise“. Kromě toho vysvětlil dr. Schrot zásadní problémy antické

techniky. Takovéto ústřední školení učitelů klasických jazyků se má konat každoročně. Kromě toho budou v každém kraji pracovat odborné komise, které v užším kroužku mají lepší možnost prodiskutovat některé problémy a sdělit si navzájem své zkušenosti. Dobrým příkladem jsou prázdninové kursy klasických filologů v Roztokách a v Berlíně. (Srov. G. Löwe, Über zentrale Weiterbildungstage für Altphilologen, *Das Altertum*, 3/1960, 190–192).

ŘECKO

V roce 1960 vyšlo 1. číslo nového časopisu *Ἐπιθεώρησις Ἀρχαίας Φιλολογίας καὶ Ἱστορίας* (*Revue de Philologie et d'Histoire Anciennes*). Redaktorem je dr. Charal. S. Floratos, ředitel akademického Ústavu pro vydávání antických řeckých autorů. Jde o mezinárodní časopis, který má přinášet především recenze a informace. První číslo (64 str.) obsahuje kritiky sedmi prací tří řeckých autorů; recensentem je sám redaktor. Cena roč. předplatného je 300 drachem, vydavatelem je nakladatelství Bibliopoleion Govosti, Pesmatzoglosu 9b, Athény. (*Gnomon* 5/1960, str. 488.)

—esv—

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

vydává pro členy JKF z pověření výboru JKF redakční rada:
prof. dr. Ladislav Varcl, prof. dr. Jar. Ludvíkovský, Augustin Wolf.

Uzávěrka tohoto čísla byla 15. listopadu 1960.

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha.

A-17*11036
